

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Lublin, dnia 8 kwietnia 2019 r.

Poz. 2230

UCHWAŁA NR VI/51/19 RADY MIASTA MIĘDZYRZEC PODLASKI

z dnia 29 marca 2019 r.

w sprawie ustanowienia herbu, flagi, baneru, flagi stolikowej, pieczęci, łańcuchów i sztandaru Miasta Międzyrzec Podlaski oraz zasad ich stosowania

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 13 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 506) oraz art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 21 grudnia 1978 r. o odznakach i mundurach (Dz. U. z 2016 r. poz. 38) po uzyskaniu pozytywnej opinii Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji Rada Miasta Międzyrzec Podlaski uchwala, co następuje:

§ 1. Ustanawia się symbole i insygnia Miasta Międzyrzec Podlaski: herb, flagę, baner, flagę stolikową, pieczęć, łańcuchy i sztandar mające stanowić trwale znamiona tożsamości wspólnoty samorządowej, symbolizując więź historyczną, kulturową i społeczno-ekonomiczną mieszkańców Miasta Międzyrzec Podlaski.

§ 2. 1. Herbem Miasta Międzyrzec Podlaski jest w polu błękitnym podkowa barkiem do góry srebrna z takimż krzyżem kawalerskim na barku oraz takimż krzyżem kawalerskim z ujętym lewym ramieniem między ocelami.

2. Wzór graficzny herbu stanowi załącznik Nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 3. 1. Flaga Miasta Międzyrzec Podlaski to prostokątny płat materiału o proporcji 5:8 (wysokość do szerokości), podzielony na dwa poziome pasy patrząc od góry biały i błękitny. Pas błękitny wysokości 1/5 wysokości flagi, pas biały wysokości 4/5 wysokości flagi. Na pasie białym od strony drzewca znajduje się herb miasta szerokości 5/16 szerokości całego płata, umieszczony w taki sposób, że jego odległość od krawędzi górnej, dolnego białego płata oraz od drzewca wynosi 1/10 wysokości całego płata.

2. Wzór graficzny flagi stanowi załącznik Nr 2 do niniejszej uchwały.

§ 4. 1. Baner Miasta Międzyrzec Podlaski to prostokątny płat materiału o proporcji 1:4 (szerokość do wysokości), będący pionowym odwzorowaniem flagi. Baner jest podzielony na dwa poziome pasy – biały i błękitny, wysokości odpowiednio 4/5 i 1/5 wysokości płata. Herb Międzyrzec Podlaskiego, szerokości 6/8 szerokości płata znajduje się w centralnej części pasa białego.

2. Wzór graficzny baneru stanowi załącznik Nr 3 do niniejszej uchwały.

§ 5. 1. Flaga stolikowa Miasta Międzyrzec Podlaski to prostokątny płat materiału o proporcji 1:2 (szerokość do wysokości), będący pionowym odwzorowaniem flagi. Flaga jest podzielona na dwa poziome pasy – biały i błękitny, wysokości odpowiednio 4/5 i 1/5 wysokości płata. Herb Międzyrzec Podlaskiego, szerokości 6/8 szerokości płata, jest umieszczony w centralnej części pasa białego. Flaga mocowana jest do poprzeczki umieszczonej na stojaku.

2. Wzór graficzny flagi stolikowej stanowi załącznik Nr 4 do niniejszej uchwały.

§ 6. 1. Pieczęć Ogólna Miasta Międzyrzec Podlaski to pieczęć okrągła o średnicy 36 mm, z godłem herbu Miasta w części centralnej oraz majuskułową legendą otokową w postaci odpowiednio: * MIASTO * MIĘDZYRZEC PODLASKI. Przerzywnik*, oddzielający słowa legendy, ma postać gwiazdki heraldycznej.

2. Wzór graficzny pieczęci Ogólnej Miasta Międzyrzec Podlaski stanowi załącznik Nr 5 do niniejszej uchwały.

§ 7. 1. Pieczęć Rady Miasta Międzyrzec Podlaski to pieczęć okrągła o średnicy 36 mm, z godłem herbu Miasta w części centralnej oraz majuskułową legendą otokową w postaci odpowiednio: * RADA MIASTA * MIĘDZYRZEC PODLASKI. Przerzywnik*, oddzielający słowa legendy, ma postać gwiazdki heraldycznej.

2. Wzór graficzny pieczęci Rady Miasta Międzyrzec Podlaski stanowi załącznik Nr 6 do niniejszej uchwały.

§ 8. 1. Pieczęć Burmistrza Miasta Międzyrzec Podlaski to pieczęć okrągła o średnicy 36 mm, z godłem herbu Miasta w części centralnej oraz majuskułową legendą otokową w postaci odpowiednio * BURMISTRZ * MIĘDZYRZECA PODLASKIEGO. Przerzywnik *, oddzielający słowa legendy, ma postać gwiazdki heraldycznej.

2. Wzór graficzny pieczęci Burmistrza Miasta Międzyrzec Podlaski stanowi załącznik Nr 7 do niniejszej uchwały.

§ 9. 1. Łańcuchy Burmistrza i Przewodniczącego Rady Miasta Międzyrzec Podlaski składają się z 12 ozdobnych metalowych ogniów w formie fantazyjnych kartuszy spiętych łańcuszkami. Na kartuszach naniesione są godła herbowe kolejnych ważniejszych właścicieli Międzyrzec Podlaskiego, poczynając od centralnego ogniwa, a następnie, licząc według starszeństwa heraldycznego: Jagiellonów (krzyż podwójny), Abrahama Chamca (Gryf), Nasutów (Rogała), Zabrzeziańskich (Leliwa), Sapiehów (Lis), Zbaraskich (Korybut), Tęczyńskich (Topór). Daniłowiczów (Sas), Opalińskich (Łodzia), Sieniawskich (Leliwa), Czartoryskich (h. własny, Pogoń Litewska odm.), Potockich (Pilawa). Kolejność według starszeństwa heraldycznego odpowiada chronologii posiadania miasta. Klejnot łańcucha stanowi przywieszony do pierwszego ogniwa herb Międzyrzec Podlaskiego w kolorze, w tarczy herbowej ze złotymi brzegami, inspirowanej tarczą, na której widnieje godło miasta na pieczęci z 1777r. Elementy ozdobne ogniów łańcucha również są inspirowane rzeczoną tarczą. Elementy metalowe łańcuchów są wykonane z metalu w barwie złotej dla Burmistrza Miasta i w barwie srebrnej dla Przewodniczącego Rady Miasta. Elementy kolorowe są emaliowane.

2. Wzór graficzny Łańcucha Burmistrza Miasta Międzyrzec Podlaski stanowi załącznik Nr 8 do niniejszej uchwały.

3. Wzór graficzny Łańcucha Przewodniczącego Rady Miasta Międzyrzec Podlaski stanowi załącznik Nr 9 do niniejszej uchwały.

§ 10. 1. Sztandar Miasta Międzyrzec Podlaskiego jest płatem materiału w kształcie kwadratu o wymiarach 100x100 cm, obszytym z trzech stron frędzlą szerokości 5 cm, zaś czwarty bok przymocowany jest do drzewca Koluśkami umocowanymi do szpili. Drzewce z drewna toczonego, średnicy 4 cm i długości 200 cm. Prawa strona sztandaru to płat czerwony z godłem państwowym w części centralnej. Strona lewa to płat biały, na którym znajduje się ozdobna tarcza z herbem Międzyrzec Podlaskiego. Kształt tarczy odwzorowuje tarczę z pieczęci z 1777r. Nad herbem błękitny napis MIĘDZYRZEC, pod herbem błękitny napis PODLASKI. Na drzewcach sztandaru osadzona jest tulejka z ozdobnym grotom, na którym godło herbu miasta. Całość z metalu w barwie złotej.

2. Wzór graficzny sztandaru Miasta Międzyrzec Podlaski stanowi załącznik Nr 10 do niniejszej uchwały.

§ 11. 1. Herb, flaga lub baner Miasta Międzyrzec Podlaski mogą być umieszczane w pomieszczeniach, na budynkach i przed budynkami stanowiącymi siedziby albo miejsca obrad organów Miasta oraz mogą być używane w innych miejscach z okazji uroczystości, świąt i rocznic miejskich, państwowych i regionalnych oraz podczas innych imprez promujących Miasto. Mogą być również używane przez Urząd Miasta i pozostałe jednostki organizacyjne Miasta do celów promocji Miasta Międzyrzec Podlaski.

2. Herb Miasta Międzyrzec Podlaski może być używany na przedmiotach przeznaczonych do celów handlowych i reklamowych wyłącznie za zgodą Burmistrza Miasta Międzyrzec Podlaski.

3. Herb Miasta Międzyrzec Podlaski umieszczany będzie na ceremonialnych drukach urzędowych Przewodniczącego Rady Miasta, Rady Miasta, Burmistrza Miasta oraz Miasta Międzyrzec Podlaski.

§ 12. 1. Regulamin używania symboli Miasta Międzyrzec Podlaski oraz insygniów organów Miasta stanowi załącznik Nr 11 do niniejszej uchwały.

2. Uzasadnienie heraldyczno-historyczne projektów symboli Miasta Międzyrzec Podlaski stanowi załącznik Nr 12 do niniejszej uchwały.

§ 13. Traci moc uchwała Nr IX/47/15 Rady Miasta Międzyrzec Podlaski z dnia 26 maja 2015 r. w sprawie zasad i warunków używania herbu miasta Międzyrzec Podlaski.

§ 14. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Międzyrzec Podlaski.

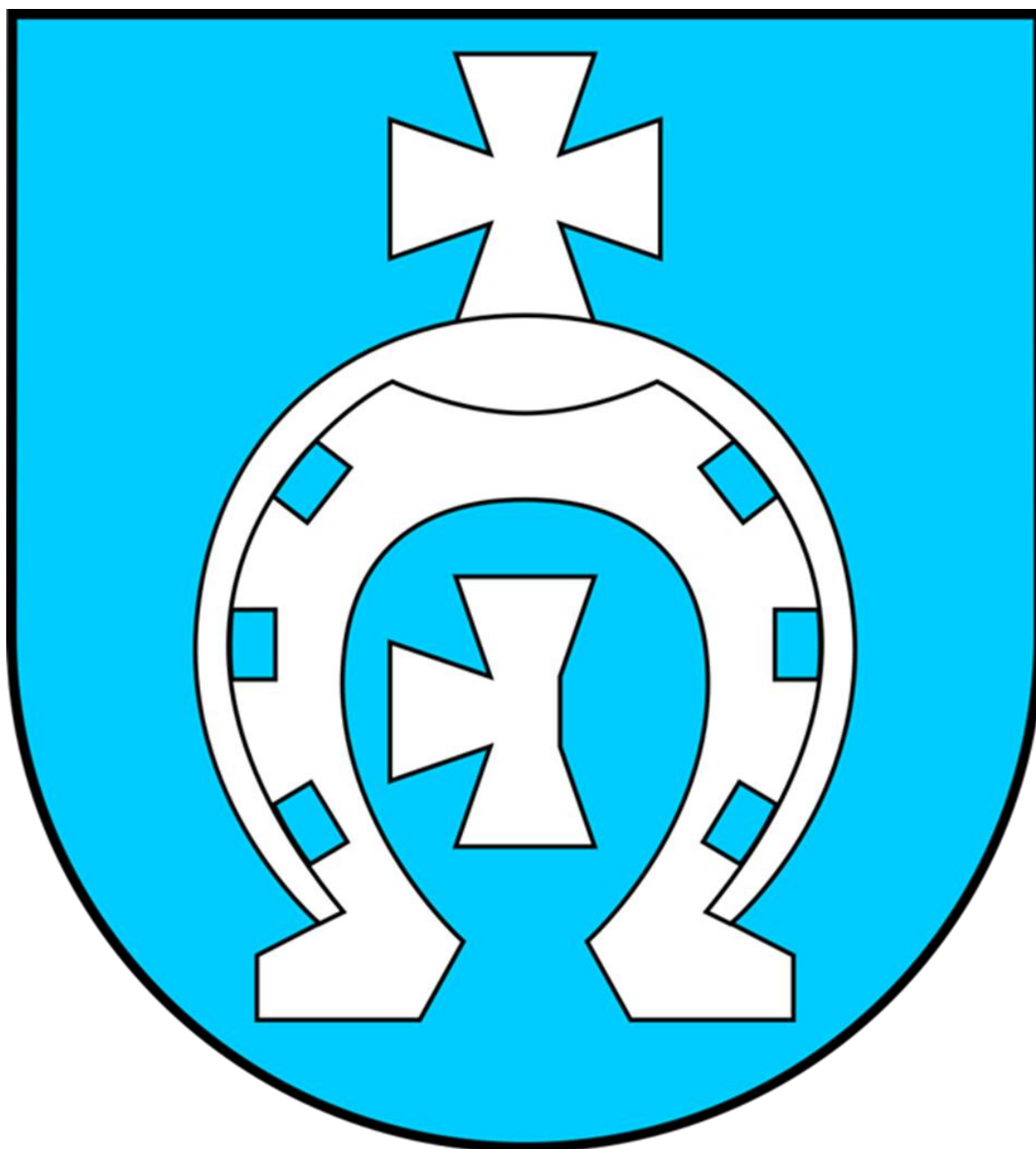
§ 15. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubelskiego.

Przewodniczący Rady Miasta

Robert Matejek

Załącznik Nr 1
do Uchwały Nr VI/51/19
Rady Miasta Międzyrzec Podlaski
z dnia 29 marca 2019 r.

Herb Miasta Międzyrzec Podlaski

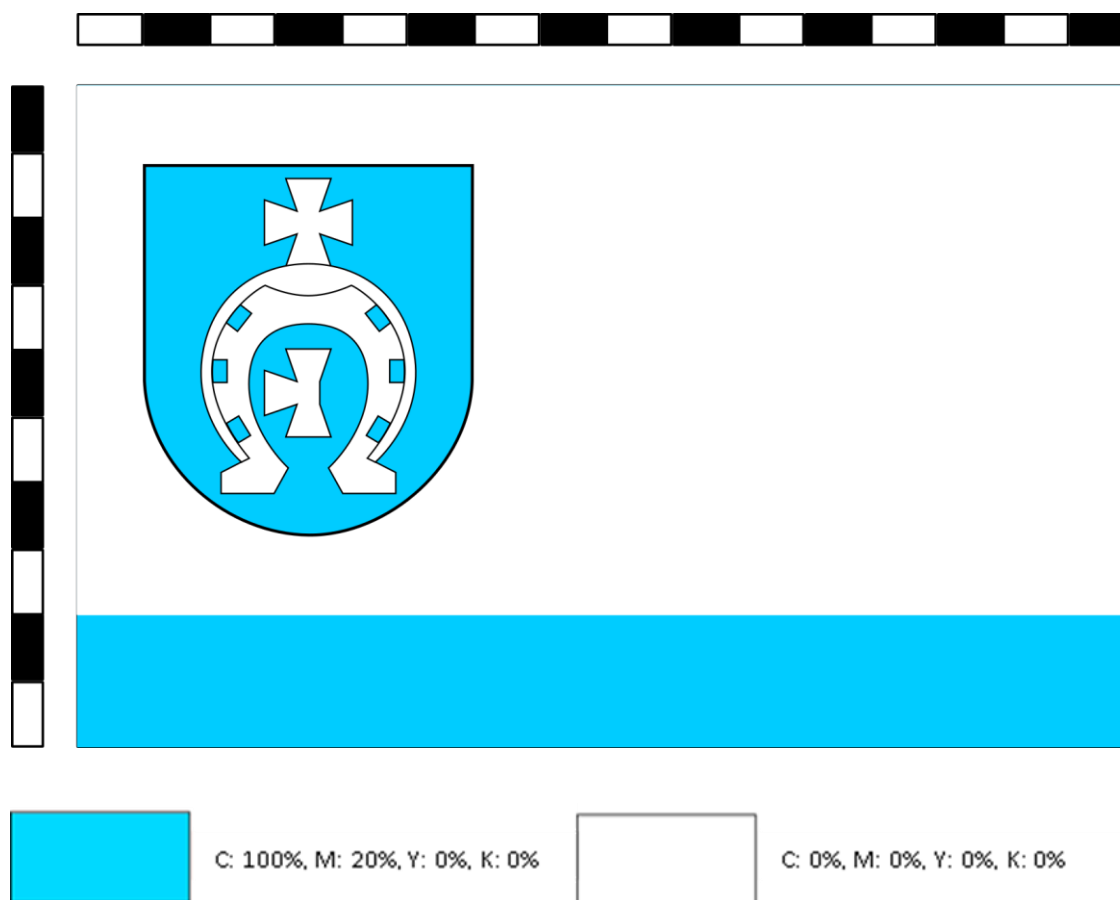
C: 100%, M: 20%, Y: 0%, K: 0%

C: 0%, M: 0%, Y: 0%, K: 0%

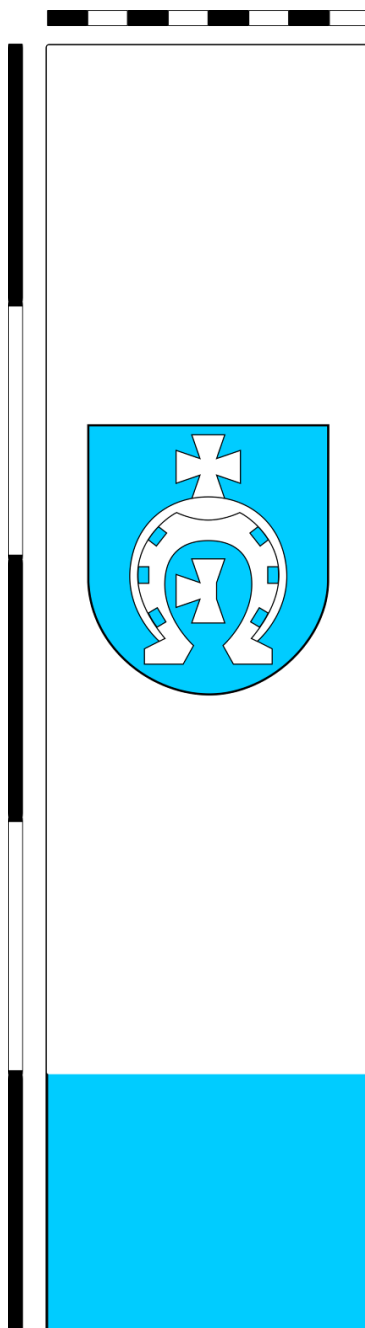
Załącznik Nr 2
do Uchwały Nr VI/51/19
Rady Miasta Międzyrzec Podlaski
z dnia 29 marca 2019 r.

Flaga Miasta Międzyrzec Podlaski

Załącznik Nr 3
do Uchwały Nr VI/51/19
Rady Miasta Międzyrzec Podlaski
z dnia 29 marca 2019 r.

Baner Miasta Międzyrzec Podlaski

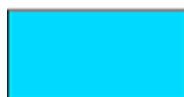
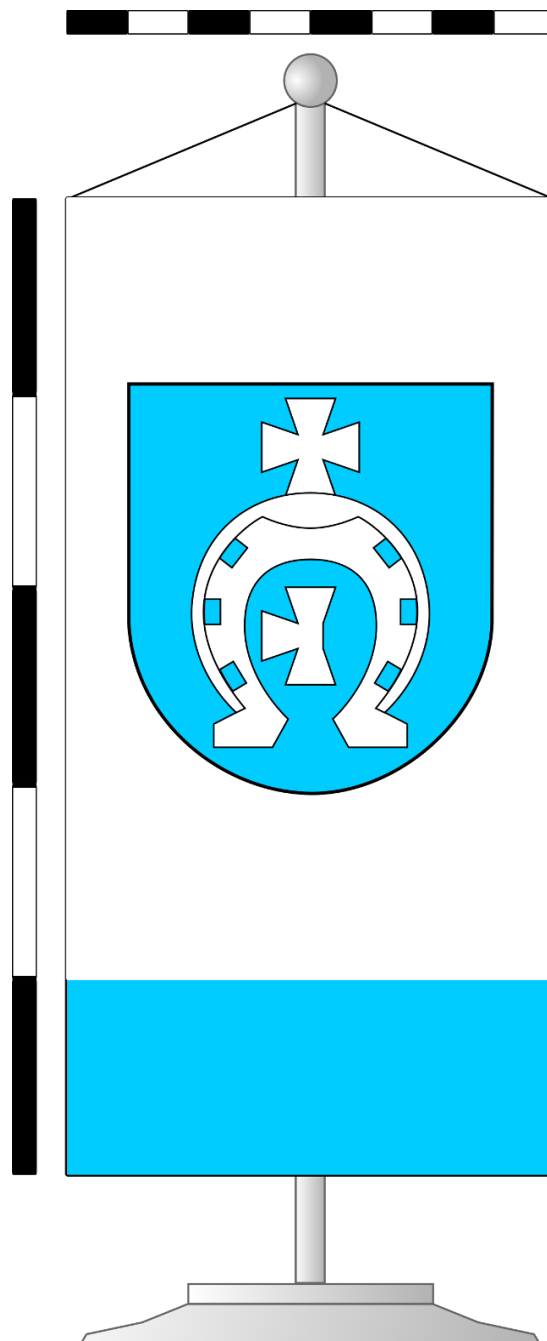
C: 100%, M: 20%, Y: 0%, K: 0%

C: 0%, M: 0%, Y: 0%, K: 0%

Załącznik Nr 4
do Uchwały Nr VI/51/19
Rady Miasta Międzyrzec Podlaski
z dnia 29 marca 2019 r.

Flaga stolikowa Miasta Międzyrzec Podlaski

C: 100%, M: 20%, Y: 0%, K: 0%

C: 0%, M: 0%, Y: 0%, K: 0%

Załącznik Nr 5
do Uchwały Nr VI/51/19
Rady Miasta Międzyrzec Podlaski
z dnia 29 marca 2019 r.

Pieczęć Ogólna Miasta Międzyrzec Podlaski

∅ 36 mm

1:1

Załącznik Nr 6
do Uchwały Nr VI/51/19
Rady Miasta Międzyrzec Podlaski
z dnia 29 marca 2019 r.

Pieczęć Rady Miasta Międzyrzec Podlaskie

Ø 36 mm

1:1

Załącznik Nr 7
do Uchwały Nr VI/51/19
Rady Miasta Międzyrzec Podlaski
z dnia 29 marca 2019 r.

Pieczeń Burmistrza Miasta Międzyrzec Podlaski

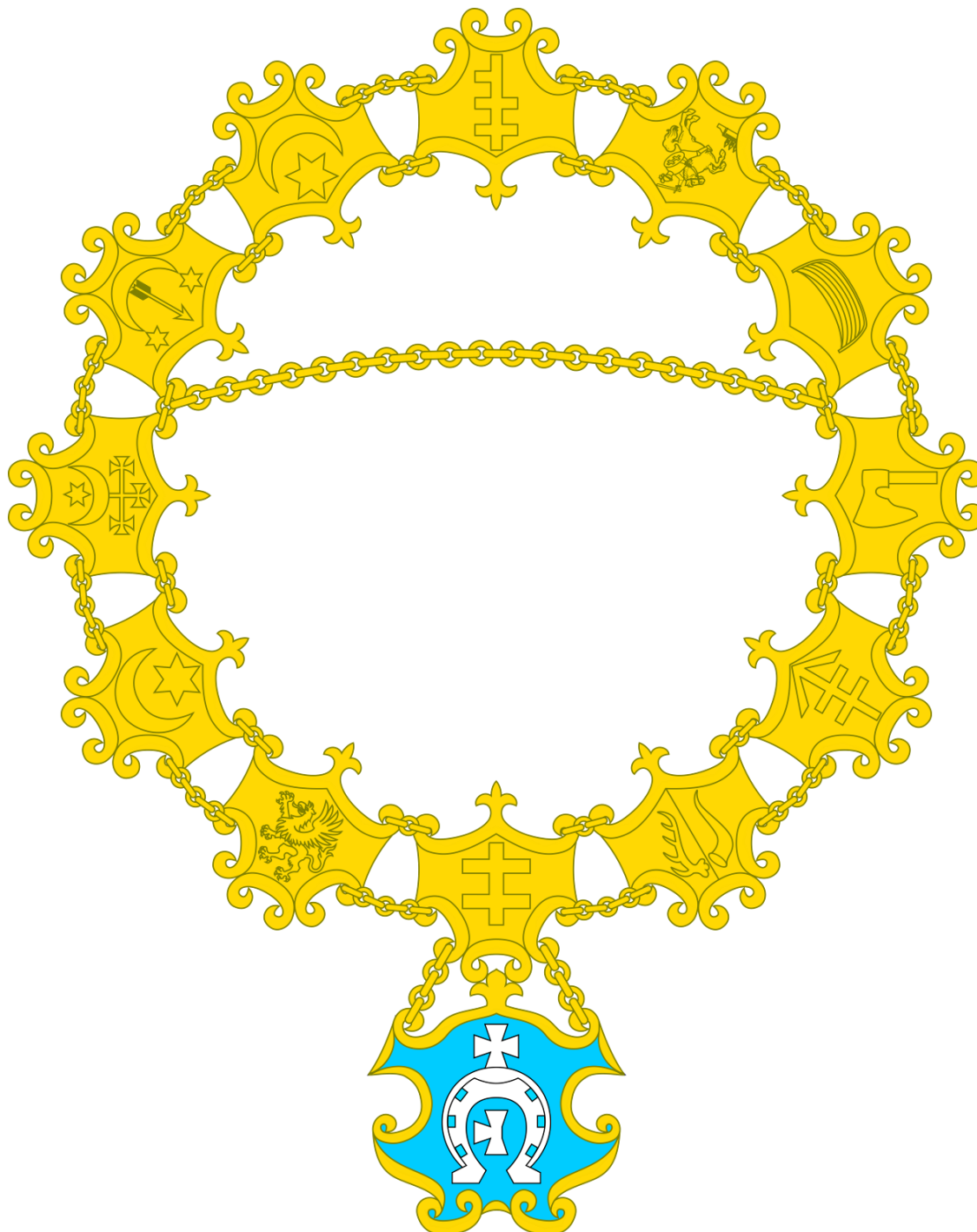
∅ 36 mm

1:1

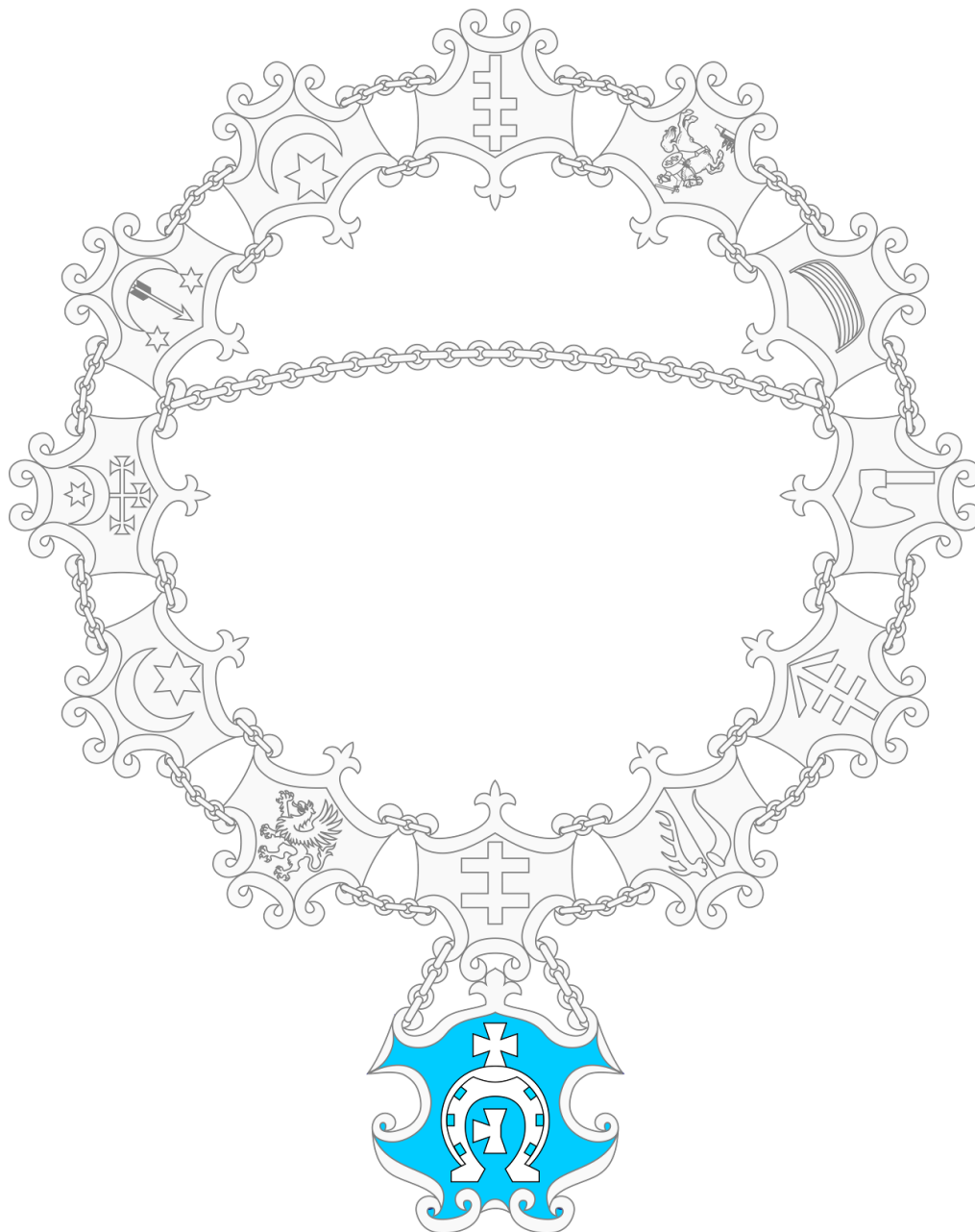
Załącznik Nr 8
do Uchwały Nr VI/51/19
Rady Miasta Międzyrzec Podlaski
z dnia 29 marca 2019 r.

Łańcuch Burmistrza Miasta Międzyrzec Podlaski

Załącznik Nr 9
do Uchwały Nr VI/51/19
Rady Miasta Międzyrzec Podlaski
z dnia 29 marca 2019 r.

Łańcuch Przewodniczącego Rady Miasta Międzyrzec Podlaski

Załącznik Nr 10
do Uchwały Nr VI/51/19
Rady Miasta Międzyrzec Podlaski
z dnia 29 marca 2019 r.

Sztandar Miasta Międzyrzec Podlaski - strona prawa

Sztandar Miasta Międzyrzec Podlaski - strona lewa

Załącznik Nr 11 do Uchwały Nr VI/51/19
Rady Miasta Międzyrzec Podlaski
z dnia 29 marca 2019 r.

REGULAMIN UŻYWANIA SYMBOLI MIASTA MIĘDZYRZEC PODLASKI ORAZ INSYGNIÓW ORGANÓW MIASTA

§ 1. 1. Symbole i insygnia stanowią własność Miasta Międzyrzec Podlaski i są znakami prawnie chronionymi oraz mogą być używane w kształcie, proporcjach i kolorach zgodnych ze wzorami graficznymi ustalonymi w niniejszej uchwale.

2. Herb Miasta Międzyrzec Podlaski i jego barwy: flaga, baner i sztandar, są najważniejszymi zewnętrznymi znakami symbolizującymi Miasto Międzyrzec Podlaski, są symbolem tożsamości i samodzielności integrującymi lokalną społeczność oraz stanowią reprezentacyjne elementy rozpoznawcze jednostki terytorialnej.

3. Prawo używania symboli Miasta Międzyrzec Podlaski przysługuje organom oraz jednostkom organizacyjnym Miasta Międzyrzec Podlaski, miastom partnerskim i związkom gmin, których Miasto Międzyrzec Podlaski jest członkiem.

4. Traktując używanie symboli Miasta Międzyrzec Podlaski jako jedną z form promocji Miasta Międzyrzec Podlaski, przyjmuje się jako zasadę bezpłatne wykorzystywanie ich wizerunku, przez podmioty nie wymienione w ust. 3, pod warunkiem uprzedniego uzyskania zgody Burmistrza Miasta Międzyrzec Podlaski.

5. Symbole Miasta Międzyrzec Podlaski powinny być otoczone należyłą czcią i szacunkiem. Winny być utrzymane w czystości i umieszczone tak, aby nie były narażone na zniszczenie, zabrudzenie itp.

§ 2. 1. Herb Miasta Międzyrzec Podlaski obok flagi jest najważniejszym zewnętrznym znakiem rozpoznawczo-własnościowym Miasta Międzyrzec Podlaski i symbolem lokalnej społeczności.

2. Herb Miasta Międzyrzec Podlaski umieszcza się w budynkach stanowiących siedzibę podmiotów, o których mowa w § 1 ust. 3.

3. Herb Miasta Międzyrzec Podlaski używany jest w celach reprezentacyjnych i do oznaczenia własności samorządowej.

4. Herb Miasta Międzyrzec Podlaski jako symbol może być używany w szczególności:

- 1) w sali obrad Rady Miasta;
- 2) w gabinecie Burmistrza Miasta;
- 3) w sali ślubów;
- 4) na budynkach i ich wnętrzach, stanowiących siedzibę organów Miasta Międzyrzec Podlaski oraz jednostek organizacyjnych Miasta Międzyrzec Podlaski;
- 5) na witaczach usytuowanych na granicach Miasta Międzyrzec Podlaski;
- 6) na tablicach samorządowych;
- 7) w urzędowych publikatorach i innych wydawnictwach Miasta Międzyrzec Podlaski;
- 8) na dokumentach urzędowych, kopertach i biletach wizytowych;
- 9) na pojazdach oraz przedmiotach użytkowych Miasta Międzyrzec Podlaski.

5. Burmistrz Miasta Międzyrzec Podlaski może udzielić zgody na używanie herbu w szczególności na wydawnictwach, drukach reklamowych i promocyjnych, stronach internetowych, ubiorach, budynkach, urządzeniach i przedmiotach, winietach gazet i czasopism – jeśli służą promocji Miasta Międzyrzec Podlaski, organizacji lub przedsiębiorstwu mających siedzibę na terenie Miasta Międzyrzec Podlaski, albo mają znaczenie dla rozwoju Miasta Międzyrzec Podlaski.

6. Herb Miasta Międzyrzec Podlaski, jeśli jest umieszczany wraz z godłem państwowym Rzeczypospolitej Polskiej, umieszczany jest na drugim miejscu, czyli po lewej stronie godła państwowego (prawej dla patrzącego).

7. Używanie herbu Miasta Międzyrzec Podlaski wymaga zachowania wzoru, kolorystyki i proporcji zgodnie z wzorcami znajdującymi się w niniejszej uchwale.

§ 3. 1. Flaga Miasta Międzyrzec Podlaski może być wywieszana (podnoszona) przed budynkiem lub na budynku stanowiącym siedzibę organów Miasta Międzyrzec Podlaski, jednostek organizacyjnych Miasta Międzyrzec Podlaski oraz innych obiektach miejskich.

2. Flaga Miasta Międzyrzec Podlaski może być wywieszona na stałe przed budynkiem Urzędu Miasta przy zachowaniu zasady poszanowania dla flagi.

3. Flaga Miasta Międzyrzec Podlaski może być umieszczana także wewnątrz budynków stanowiących siedziby organów Miasta lub jednostek organizacyjnych Miasta, w miejscu obrad organów Miasta oraz gdzie odbywają się uroczystości z okazji świąt miejskich, państwowych, regionalnych i imprezy promujące Miasto Międzyrzec Podlaski.

4. Flaga Miasta Międzyrzec Podlaski może być wywieszana w dni świąt państwowych i miejskich lub podczas innych uroczystości, w miejscach publicznych.

5. Flaga Miasta Międzyrzec Podlaski, jeśli jest wywieszana wraz z flagą państwową Rzeczypospolitej Polskiej, umieszczana jest na drugim miejscu, czyli po lewej stronie flagi państwowej (prawej dla patrzącego).

6. Flaga Miasta Międzyrzec Podlaski może być eksponowana w układzie pionowym (baner).

7. W dniach żałoby ogłoszonej przez organy państwowe lub samorządowe, flagi na masztach pionowych opuszcza się do połowy masztu, a flagi na masztach skośnych opatruje się kirem.

8. Flagi powinno używać się godnie i z należytyim szacunkiem.

9. Używanie flagi Miasta Międzyrzec Podlaski wymaga zachowania wzoru, kolorystyki i proporcji zgodnie z wzorcami, znajdującymi się w niniejszej uchwale.

10. Uszkodzoną flagę należy spalić.

§ 4. 1. Sztandar Miasta Międzyrzec Podlaski może być używany:

- 1) w czasie sesji Rady Miasta;
- 2) w czasie świąt i uroczystości państwowych organizowanych w mieście;
- 3) podczas innych uroczystości na które zapraszani są przedstawiciele Rady Miasta;
- 4) w innych uzasadnionych okolicznościach.

2. Podczas uroczystości organizowanych przez organy gminy, sztandar Miasta Międzyrzec Podlaski ma pierwszeństwo przed innymi sztandarami.

3. Decyzję o użyciu sztandaru Miasta Międzyrzec Podlaski podejmuje Przewodniczący Rady Miasta lub Burmistrz Miasta.

4. Sztandarowi towarzyszy trzyosobowy poczet sztandarowy w skład którego wchodzi radni Rady Miasta.

5. Sztandar przechowywany jest w siedzibie Rady Miasta.

§ 5. 1. Dysponentem pieczęci herbowych Miasta Międzyrzec Podlaski są organy Miasta Międzyrzec Podlaski.

2. W posiadaniu samorządowych władz Miasta Międzyrzec Podlaski mogą znajdować się: pieczęcie do odciskania w tuszu, do odciskania w materiale plastycznym (wosk, lak) oraz do wykonywania odcisków tłoczonych w papierze.

3. O użyciu pieczęci decyduje Burmistrz Miasta, a w przypadku pism pochodzących od Rady Miasta jej Przewodniczący.

4. Okrągłe pieczęcie herbowe mogą być odciskane w tuszu o kolorze czerwonym, laku o kolorze czerwonym, tłoczone w papierze lub wyciskane w wosku o barwie naturalnej.

5. Odciski okrągłej pieczęci herbowej wykonane w tuszu, wosku, laku lub tłoczone w papierze powinny być umieszczane na dokumencie bezpośrednio pod tekstem.

6. Szczególnie uroczyste dokumenty uwierzytelnione mogą być pieczęcią wykonaną w wosku umieszczoną w metalowej lub drewnianej puszce przywieszanej do dokumentu na jedwabnych sznurach o barwach Miasta Międzyrzec Podlaski.

7. Pieczęciami herbowymi Miasta Międzyrzec Podlaski mogą być sygnowane stosowne dokumenty urzędowe określone odrębnymi przepisami Burmistrza Miasta Międzyrzec Podlaski.

§ 6. 1. Łańcuch Burmistrza Miasta Międzyrzec Podlaski przekazywany jest Burmistrzowi Miasta na sesji podczas której składa ślubowanie. Po złożeniu ślubowania Burmistrz Miasta przyjmuje łańcuch z rąk Przewodniczącego Miejskiej Komisji Wyborczej i samodzielnie go zakłada.

2. Burmistrz Miasta nosi łańcuch w sytuacjach uroczystych lub w innych sytuacjach kiedy okoliczności tego wymagają.

3. W każdym przypadku, kiedy łańcuch Burmistrza Miasta nie jest używany, jest on deponowany u Sekretarza Miasta, który odpowiada za jego zabezpieczenie.

§ 7. 1. Łańcuch Przewodniczącego Rady Miasta przekazywany jest Przewodniczącemu na sesji, bezpośrednio po jego wyborze przez Burmistrza Miasta. Nałożenie łańcucha jest formalnym aktem objęcia funkcji przez Przewodniczącego Rady Miasta. Po zakończeniu ostatniej sesji Rady Miasta w kadencji, Przewodniczący zdejmuje łańcuch i przekazuje go Burmistrzowi Miasta.

2. Łańcuch zakłada Przewodniczący Rady Miasta bezpośrednio przed rozpoczęciem obrad sesji Rady Miasta. Moment ten jest formalnym aktem objęcia przewodniczenia obradom przez Przewodniczącego. Po zakończeniu obrad Przewodniczący zdejmuje łańcuch i jest to formalnym aktem zakończenia obrad Rady Miasta.

3. Przewodniczący Rady Miasta nosi również łańcuch podczas uroczystości kiedy występuje in gremio lub w imieniu Rady Miasta.

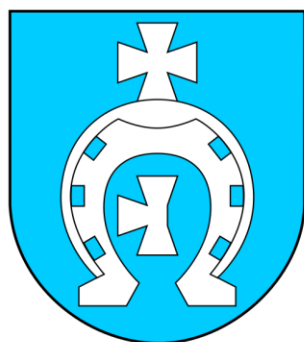
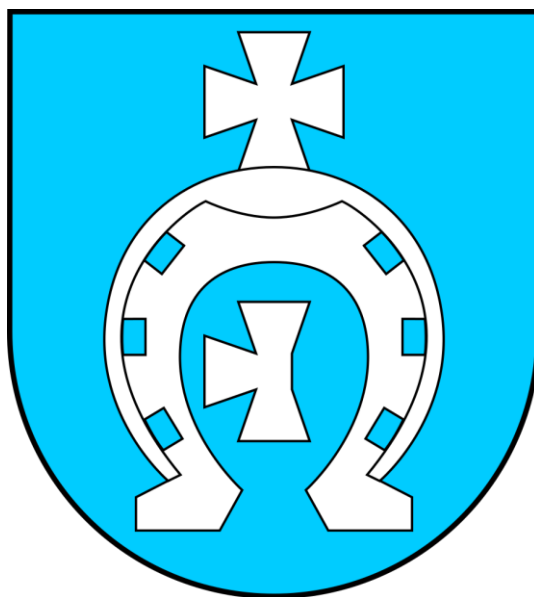
4. W każdym przypadku, kiedy łańcuch Przewodniczącego Rady Miasta nie jest używany, jest on deponowany u Sekretarza Miasta, który odpowiada za jego zabezpieczenie.

§ 8. Prawo do korzystania z herbu lub flagi nie zostanie przyznane lub zostanie cofnięte w sytuacji, gdy podany przez wnioskodawcę cel, zakres używania i miejsce eksponowania herbu lub flagi będzie narażać na szkodę dobre imię lub interes Miasta Międzyrzec Podlaski.

§ 9. Burmistrz Miasta Międzyrzec Podlaski prowadzi rejestr podmiotów, którym przyznano prawo do korzystania z herbu lub flagi oraz kontroluje zgodność sposobu korzystania z niego.

Załącznik Nr 12
do Uchwały Nr VI/51/19
Rady Miasta Międzyrzec Podlaski
z dnia 29 marca 2019 r.

UZASADNIENIE HERALDYCZNO–HISTORYCZNE
PROJEKTÓW SYMBOLI MIASTA MIĘDZYRZEC PODLASKI

Spis treści

Wprowadzenie do heraldyki.....	3
Podstawowe zasady heraldyki.....	4
Charakterystyka Międzyrzecza Podlaskiego	6
Rys historyczny Międzyrzecza Podlaskiego	8
Tradycje heraldyczne Międzyrzecza Podlaskiego	29
Herb Międzyrzecza Podlaskiego.....	45
Flaga Międzyrzecza Podlaskiego.....	47
Baner Międzyrzecza Podlaskiego	47
Flaga stolikowa Międzyrzecza Podlaskiego	48
Pieczenie Międzyrzecza Podlaskiego.....	48
Łańcuchy Burmistrza i Przewodniczącego Rady Miasta Międzyrzec Podlaski	48
Odznaka Honorowa „Zasłużony dla Miasta Międzyrzecza Podlaskiego”.....	48
Medal Honorowego Obywatela Miasta Międzyrzecza Podlaskiego	49
Sztandar Międzyrzecza Podlaskiego.....	50
Kwestie techniczne.....	50

Wprowadzenie do heraldyki

Słowo herb pochodzi z czeskiego *erb*, co z kolei jest kalką niemieckiego *Erbe*, oznaczającego dziedzictwo. Już sama etymologia tego określenia wskazuje na sposób w jaki herby pojawiły się w naszym kręgu kulturowym. Te graficzne znaki związane były początkowo tylko z rodami rycerskimi, używane przez nie jako znaki rozpoznawcze na polu bitewnym. Pomysł powstał prawdopodobnie w dobie wypraw krzyżowych, kiedy zachodziła potrzeba odróżnienia od wroga obcego sobie rycerstwa, pochodzącego nierzadko z różnych krajów. Zbiór początkowo prostych figur szybko poszerzono, inspirując się m.in. zaobserwowanymi w czasie krucjat wzorami na orientalnych dziełach sztuki. Do Polski, herby dotarły w XIII wieku, prawdopodobnie z Niemiec i Czech przez Śląsk¹.

Herby miejskie pojawiły się w naszym kraju niemal równocześnie z rodowymi. Nowe formy samorządności nadawane miastom od XIII wieku wymagały wprowadzenia dla ich odpowiedniej symboliki, podkreślającej ową samorządność. Herby miejskie umieszczano głównie na pieczęciach².

Herby ziemskie, które są głównym obiektem naszego zainteresowania, symbolizować miały wszelkie terytoria, różniące się rozmiarami i rangą polityczną. Najstarsze herby ziemskie w Polsce pojawiły się jako herby księstw dzielnicowych w XIII wieku. Pierwsze znane przedstawienie pochodzi z co najmniej 1222 roku i zawiera konną postać księcia Kazimierza I opolsko-raciborskiego, trzymającego tarczę ze śląskim orłem. Użycie tego ptaka w różnych wariantach szybko stało się powszechne na ziemiach polskich. Dawne herby księstw niejednokrotnie przekształciły się w herby województw i niektóre ich elementy możemy podziwiać do dzisiaj³.

Gminy są uprawnione do posiadania herbu dopiero od 1990 roku, zgodnie z ustawą z dn. 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym, której odpowiedni punkt mówi, że w gestii gminy leży: *podejmowanie uchwał w sprawach: herbu gminy, nazw ulic i placów publicznych oraz wznoszenia pomników*⁴. Należy zauważyć, że ustawa z niewiadomych powodów omijała flagi. 29 grudnia 1998r. zmodyfikowano ten zapis. Stosowny artykuł otrzymał nowe brzmienie: *Jednostki samorządu terytorialnego mogą ustanawiać, w drodze uchwały organu stanowiącego danej jednostki, własne herby, flagi, elementy oraz insygnia i inne symbole*. Wzory symboli, o których tu mowa, muszą być ustanawiane, co mocno zaakcentowała nowela do ustawy, w zgodzie z zasadami heraldyki, weksylologii i z uwzględnieniem miejscowej tradycji historycznej. Symbole przyjęte przez lokalne władze ustawodawcze podlegają zaopiniowaniu, co też określiła poprawiona ustawa, przez ministra właściwego do spraw administracji publicznej⁵. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji rozporządzeniem z dnia 20 stycznia 2000 r. powołał 13-osobową Komisję Heraldyczną, czuwającą nad poprawnością projektowanych herbów. Wnioski wpływające do Komisji

¹ A. Znamierowski, *Insygnia, symbole i herby polskie*, Warszawa 2003, s. 29

² A. Znamierowski, *Insygnia, symbole i herby polskie*, Warszawa 2003, s. 64

³ A. Znamierowski, *Insygnia, symbole i herby polskie*, Warszawa 2003, s. 86–88

⁴ *Dziennik Ustaw*, 1990, nr 16, poz. 95, art. 18, pkt. 13

⁵ *Dziennik Ustaw*, 1998, nr 162, poz. 1126, art. 5

Heraldycznej powinny zawierać barwne projekty rysunkowe herbów i flag (po dwa egzemplarze), ich opis, uzasadnienie merytoryczne oraz tekst uchwały o przyjęciu projektów przez jednostki samorządowe⁶. Opinia Komisji Heraldycznej – zgodnie z prawem – powinna zostać sformułowana w ciągu trzech miesięcy od złożenia prośby.

Podstawowe zasady heraldyki

Heraldyka polska nigdy nie wypracowała jednolitego systemu heraldycznego, ani żadnego powszechnego zbioru zasad. Tworząc herby trzeba postępować zgodnie ze wskazówkami proponowanymi przez autorów współczesnych publikacji o charakterze heraldycznym, którzy zasady tworzyli w oparciu o niekompletne prace dawnych heraldyków polskich i opracowania zachodnie.

Podstawowymi elementami herbu są tarcza i godło. Kształty tarczy herbowej zmieniały się na przestrzeni lat. Pierwsze tarcze na ziemiach polskich, tak zwane gotyckie miały, zgodnie z ówczesną stylizacją, spód wycięty w łuk ostry. Wiek XV i Renesans przyniosły powrót do form Antyku, między innymi do łuków półkolistych i tak właśnie wycięte są spody ówczesnych tarcz – tak zwanych hiszpańskich. W zestawieniu tym pominiemy następną modę umieszczania herbów na wyszukanych tarczach o barokowo i rokokowo zdobionych kartuszach. Kolejnym typem tarczy, która upowszechniła się w polskiej heraldyce jest XVIII i XIX-wieczna tarcza francuska, wykorzystywana m.in. przez twórców Albumu Heroldii Królestwa Polskiego, tworzących nowe herby na potrzeby miast, które dokumentacje swych herbów utraciły. Tarcza ta jest niemal prostokątna, z zaokrąglonymi dolnymi rogami i małym ostrzem pośrodku spodu⁷.

Współcześnie zaleca się projektowanie herbów z wykorzystaniem tarczy hiszpańskiej, ze względu na jej prostotę, przejrzystość i względną pojemność, oraz nawiązanie do złotego wieku w historii Polski.

Godło, czyli figura kładziona na tarczy, to najistotniejszy element herbu. Zasadniczo każda figura, poddana odpowiedniej stylizacji, może stać się godłem herbowym. Oczywiście należy unikać takich absurdalnych i niekojarzących się z heraldyką figur jak pojazdy, czy fabryki. Godło, lub godła powinny być umieszczone centralnie i wypełniać tarczę herbową, ale nie dotykać do brzegów (wyjątkiem są tu np. przedstawienia wody, ziemi, lub murów obronnych). Nie zaleca się stosowania dodatkowych podziałów tarczy celem umieszczenia kilku godeł (poza wyjątkami), ale umieszczenie figur na jednym, wspólnym polu⁸.

Ścisłym regułem podlegają też barwy w herbie. W Polsce wyróżnia się 7 tak zwanych tynktur heraldycznych: złoto, srebro, czerwień, błękit, zieleń, czerń. Czasami dodaje się do tego barwę cielistą, purpurową i brunatną. W powyższym wyliczeniu wyróżnia się dwa metale – złoto i srebro, zaś resztę określa się mianem barw. Oczywiście najszlachetniejsze są kolejno złoto i srebro. Czerwień, jako barwa życiodajnej krwi, również stoi wysoko w hierarchii kolorów. Łączenie barw i metali reguluje zasada alternacji heraldycznej, która

⁶ S. K. Kuczyński, „Komisja Heraldyczna rozpoczęła działalność”, *Biuletyn PTH*

⁷ P. Dudziński, *Alfabet heraldyczny*, Warszawa 1997, s. 16

⁸ A. Znamierowski, *Insignia, symbole i herby polskie*, Warszawa 2003, s. 29

zabrania sąsiadowania dwóch barw i dwóch metali. Wyjątkiem jest barwa czarna i cielista, które mogą sąsiadować ze wszystkim. Zasada alternacji ma na celu wyróżnienie godeł z tarczy, tak aby herb był czytelny nawet z dużej odległości. Obowiązuje ona również w przypadku flag^{9 10}.

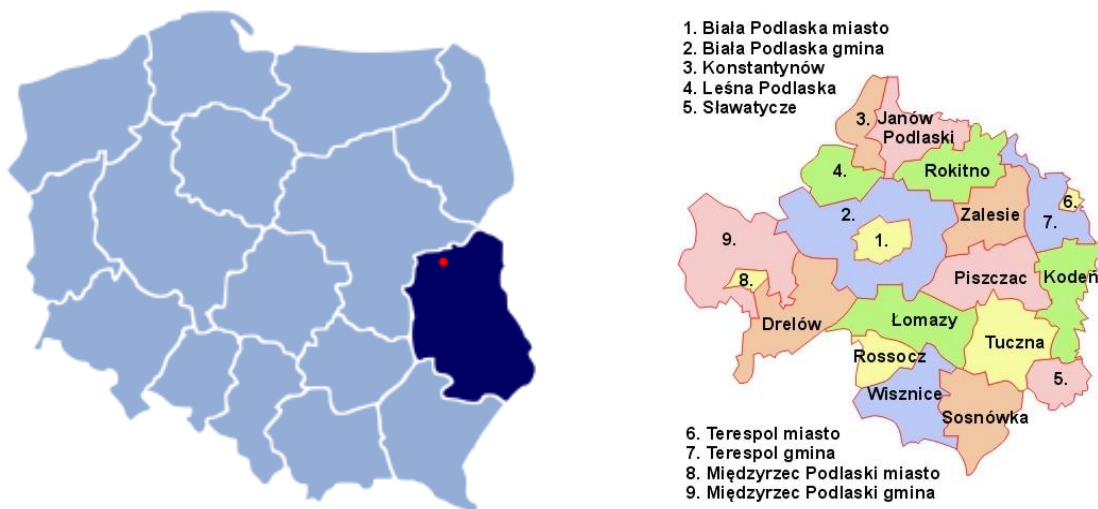
Pokróćce należy powiedzieć też o języku opisywania herbów, zwanym blazonowaniem. Podstawową jego własnością jest opisywanie herbu od strony rycerza trzymającego tarczę, w związku z tym strony w opisie są odwrotne niż te, wynikające z rysunku. Kolejne zasady blazonowania, zaproponowane przez Alfreda Znamierowskiego, opisywanie nakazują rozpocząć od podania barwy pola, następnie zaś – figur. Barwy figur podajemy po określeniu ich nazwy i położenia. Istnieją położenia niektórych godeł, uznawane za standardowe i wówczas ich nie określamy. Na przykład dla miecza jest to położenie ostrzem w dół. W przypadku położenia odwrotnego do naturalnego, używa się określenia „na opak”. Miecz ostrzem w górę będzie zatem położony na opak. Istnieje 9 głównych stref, które określają położenie figur w herbie. Są to kolejno – prawy górny róg, środek głowicy, lewy górny róg, na prawo od środka, środek tarczy (położenie standardowe), na lewo od środka, na prawo od ostrza, ostrze (podstawa), na lewo od ostrza. Nazwy tych miejsc nie są ustalone i dopuszcza się inne określenia, jeśli tylko opisują one położenie precyzyjnie¹¹.

⁹ P. Dudziński, *Alfabet heraldyczny*, Warszawa 1997, s. 38–42

¹⁰ A. Znamierowski, *Insygnia, symbole i herby polskie*, Warszawa 2003, s. 35

¹¹ A. Znamierowski, *Herbarz Rodowy*, Warszawa 2004, s. 79–85

Charakterystyka Międzyrzecza Podlaskiego

Rysunek 1: Położenie Międzyrzecza Podlaskiego na obszarze Polski, województwa lubelskiego i powiatu bialskiego¹²

Międzyrzec Podlaski jest miastem położonym w północnej części województwa lubelskiego, w zachodniej części powiatu bialskiego. Miasto stanowi węzeł dróg nr 2, 19, 806 i 813. Położone jest 27 km od siedziby władz powiatowych – Białej Podlaskiej. Miasto pełni funkcje przemysłowe i usługowe. Pod względem geograficznym leży na Równinie Łukowskiej, na pograniczu trzech krain: Niziny Mazowieckiej, Niziny Podlaskiej i Polesia Lubelskiego u zbiegu Krzyny Północnej i Południowej tworzących Krznię. Zbiegające się rzeki dzielą miasto na trzy części – północną, największą, leżącą na północnym brzegu Krzyny Północnej, tzw. Stare Miasto, środkową, leżącą jakby na wyspie między Krznanami, tzw. Nowe Miasto oraz południową leżącą przy dworcu kolejowym – dawną wieś Stołpno¹³. Według danych z 2014 roku na powierzchni 20,03 km² mieszkały tutaj 17 102 osoby¹⁴.

Zabytki gminy

Według danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, do rejestru zabytków na terenie miasta wpisanych jest kilka obiektów o różnorodnym charakterze:

- Układ urbanistyczny z XV i XIX wieku,
- Zespół kościoła parafialnego pw. św. Mikołaja z XVII, XVIII i XIX wieku,
- Zespół d. cerkwi unickiej, ob. Kościoła parafialnego p.w. św. Józefa z XVIII wieku,
- Zespół d. cerkwi unickiej, ob. Kościoła par. p.w. św.. Apostołów Piotra i Pawła,
- Zespół cmentarza katolicko-unickiego, 1807r.,
- Zespół pałacowy XIX-XX wiek,
- Zespół poczty konnej, 2 ćw. XIX wieku.

¹² Informacje przekazane przez władze Miasta

¹³ Informacje przekazane przez władze Miasta

¹⁴ GUS

Fot. 1: Kościół p.w. św. Mikołaja¹⁵

Fot. 2: Kościół p.w. św. Józefa¹⁶

Fot. 3: Kościół p.w. św. Piotra i Pawła¹⁷

Fot. 4: Zespół pałacowy¹⁸

¹⁵ Fot. : Ireneusz S. Wierzejski

¹⁶ Fot. : Kot. peter

¹⁷ Fot. : Loraine

¹⁸ Fot. : Ireneusz S. Wierzejski

Rys historyczny Międzyrzecza Podlaskiego

Poniższa sekcja opiera się głównie na monografii historii miasta *Międzyrzec Podlaski. Dzieje miasta i okolic*¹⁹. Dość pobieżnie historię miasta opisano w *Miastach polskich w tysiącleciu*²⁰ i *Leksykonie miast polskich*²¹.

Okolice Międzyrzecza Podlaskiego były już zamieszkane w epoce neolitu. Świadczą o tym znaleziska kamiennych grotów oszczepów z okresu kultury ceramiki sznurowej z lat 2000-1500 p.n.e. odkryte w Halasach i Danówce. Bliżej miasta odkryto cmentarzyska kultury trzcinieckiej (wczesna epoka brązu, 1500-1300 p.n.e.) w Stołpnie i Rudnikach. Z późniejszych epok znane są znaleziska rzymskich monet, m.in. z samego Międzyrzecza.

W pierwszych wiekach naszej ery (400-600 n.e.) okolice Międzyrzecza zasiedlone były przez kulturę przeworską. W IX-X wieku na obszarze wyznaczonym przez graniczne punkty Brześć, Siedlce, Sokołów, Tykocin i Białowieża osiedliło się jakieś plemię należące do grupy mazowieckiej. Historyk Jan Tyszkiewicz proponował dla niego nazwę „Staropodlasianie”. Według innego historyka Janusza Wiśniewskiego plemię to było tożsame z „Łęticami” (rus. „Łuticzy”). Plemię to zapewne, wraz z całym Mazowszem, zostało w II połowie X wieku przyłączone do państwa Polan.

Kazimierz Odnowiciel nie mogąc sobie poradzić z buntem Miećława oraz najazdami Jaćwingów i Litwinów oddał środkowe Pobuże księciu kijowskiemu Jarosławowi Mądrymu, ale nie ma pewności, że jego władza sięgała aż po Krznę.

W XII i XIII wieku okoliczne ziemie były areną walk wojsk polskich i ruskich. Równolegle rozwijało się też osadnictwo mazowieckie i ruskie. Około 1350 roku tereny te opanował litewski książę Kiejstut, a jego stan posiadania potwierdził układ z 1366 z Kazimierzem Wielkim. W roku 1382 okolice przejściowo opanował książę mazowiecki, z czym wiązała się kolonizacja Mazurów. W 1384r. Jagiełło scedował te tereny na rzecz Witolda.

Nazwa miejscowości Międzyrzec jest najprawdopodobniej pochodzenia topograficznego i oznacza miejsce położone między rzekami. Pierwotnie miejscowość nazywała się Międzyrzecze (tak w zapisie z 1390r.), następnie Międzyrzecz (zapiska z 1428r. i 1562r.). Obecna nazwa Międzyrzec jest związana ze zjawiskiem mazurzenia i powstała pod wpływem kolonizacji mazowieckiej w XIX wieku. Teza o topograficznym pochodzeniu nazwy została wysunięta przez prof. Stefana Warchoła i zgadza się z nią większość etymologów. Natomiast według Aleksandra Brucknera nazwa miasta ma pochodzić od słowa „miedza”.

Pierwsza historyczna wzmianka o Międzyrzecu i Stołpnie (od XIX wieku przedmieście Międzyrzecza) pochodzi z 1390 roku. 1 lipca 1390 roku w Wiślicy król Władysław Jagiełło nadał obie miejscowości Abrahamowi Chamcowi z małopolskiego rodu

¹⁹ Józef Geresz, *Międzyrzec Podlaski. Dzieje miasta i okolic*, Międzyrzec Podlaski 2001

²⁰ Praca zbiorowa, *Miasta polskie w tysiącleciu* t 2, s. 97-98, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1967

²¹ Jerzy Kwiatek, Teofil Lijewski, *Leksykon miast polskich*, Warszawa 1998, str. 1089-1090

Jaxów-Gryfitów. Nie wiadomo jednak czy Chamiec w ogóle gospodarzył na nadanych ziemiach ani czy Witold honorował postanowienia Władysława Jagiełły. Być może po bezpotomnej śmierci Chamca, Witold nadał dobra Mikołajowi Selparth alias de Nasutho z rodu Rogalów. Nasuta zgromadził w swoim ręku wiele innych wsi na Podlasiu. Wywodził się prawdopodobnie z Mazowsza, ale zabiegał o względy litewskich książąt. Witold uczynił go kimś w rodzaju wojewody podlaskiego. To prawdopodobnie Nasuta zbudował lub odbudował ok. 1430r. miejscowy kościół p.w. św. Mikołaja.

Po śmierci Witolda, Nasuta nadal był ważnym człowiekiem na dworze litewskim – podpisywał umowę Świdrygiełły z Zakonem Krzyżackim jako sędzia ziemski drohicki. Jednakże Podlasie po śmierci Witolda przypadło Zygmuntowi Kiejstutowiczowi i gdy ten wystąpił przeciw Świdrygiełłom, Nasuta stanął po stronie Zygmunta. W zamian za pomoc, Zygmunt w 1434r. potwierdził mu nadanie Witolda.

Po śmierci Zygmunta, Nasuta poddał ziemię drohicką księciu Bolesławowi mazowieckiemu, który rozpoczął intensywną kolonizację mazowiecką na Podlasiu i nadał w 1440 roku prawa miejskie Mielnikowi. Można przypuszczać, że również w tym okresie prawa miejskie dla swojego Międzyrzecza uzyskał Nasuta. Dokładna data uzyskania praw miejskich nie jest znana, ale w 1442r. była tutaj już rada miejska. Nadanie praw miejskich mogło nastąpić w latach 1434-1438. Akt nadania praw miejskich nie zachował się. Być może wynika to z faktu, że ówczesni właściciele miasta – Nasutowicze, pragnęli nie afiszować się z faktem, że miasto zostało założone na chwilowo zdobytym terenie litewskim przez mazowieckiego księcia. Nasutowicze woleli, aby rodowód miasta był litewski.

W roku 1440 tron litewski objął Kazimierz Jagiellończyk, który trzy lata później upomniął się o Podlasie. Nasuta uciekł przed najazdem. W wyniku polskiej mediacji spór został załagodzony, ale w 1444r. Podlasie zostało przy Litwie. Nasuta pozostał na Podlasiu, ale już ze zmniejszoną liczbą włości i godności. Międzyrzec nie został zniszczony przez wojska litewskie prawdopodobnie dlatego, że Nasuta jeszcze za życia przekazał dobra międzyrzeckie swojemu synowi Janowi.

Od roku 1440 intensywnie urządzano w Międzyrzeczu miasto. Wytyczono grunty miejskie, rynek, który otoczono zwartą zabudową. Budowano stawy i groble. Powołano Radę Miejską i Ławę Miejską. W wyniku lokacji przesiedlono część ludności rolniczej.

Mikołaj Nasuta zmarł w 1455r., zaś całość jego majątku przejął Jan Nasutowicz. Zabiegał on o względy króla. Sprzyjała temu sytuacja polityczna – w 1454r. wybuchła wojna polsko-krzyżacka i Kazimierz Jagiellończyk szukał sojuszników na Litwie. Jan Nasutowicz po 1455r. przeniósł się do Międzyrzecza i reorganizował swoje dobra. Zakładał nowe folwarki, a w 1477r. zbudował nowy, murowany kościół w Międzyrzeczu. Kościół oddany do użytku 24 sierpnia 1477r.. Przy parafii działała szkoła.

Jan Nasutowicz zmarł w 1483r. nie pozostawiając męskiego potomka. Międzyrzec odziedziczyła jego córka, Anna Nasutowicz, która miasto wniosła w posagu Janowi Juriewiczowi Zabrzeziańskiemu, marszałkowi i staroście połockiemu. Jan Juriewicz był jednym z możniejszych posesorów w Wielkim Księstwie. W 1486r. Kazimierz Jagiellończyk potwierdził dla niego przywilej na targi i jarmarki w Międzyrzeczu. W 1499r. Jan

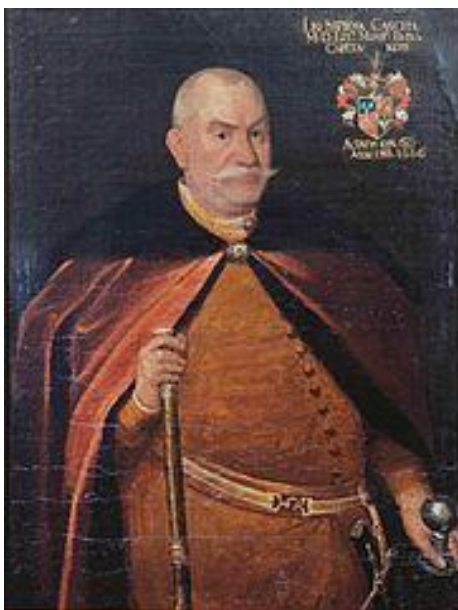
zwrotu swoim pismem z 1540r. Jan Janowicz junior ufundował altanę przy kościele św. Mikołaja. Zmarł w 1543r. zostawiając dobra córce Annie.

Anna Zabrzeziańska wyszła za mąż za wojewodę podlaskiego Fryderyka Sapiehę. Sapieha prowadził spory z sąsiadem Marcinem Pieleckim o 3 wsie koło miasta. Spory tego rodzaju skłoniły króla Zygmunta do powołania w 1546 roku polsko-litewskiej komisji do rozstrzygnięcia sporów granicznych. W okolicach Międzyrzecza polscy komisarze wskazali Małą Krznię jako rzekę graniczną, ale sporu ostatecznie nie rozstrzygnięto.

Po śmierci Fryderyka Sapiehy wdowa Anna Zabrzeziańska wyszła ponownie za mąż w 1555r. za księcia Stefana Zbaraskiego, wojewodę witebskiego, zaufanego współpracownika Zygmunta Starego. Książę Zbaraski nawrócił się z prawosławia na luteranizm i niewykluczone, że w II połowie XVI wieku istniał w Międzyrzeczu zbór ariański. Książę Stefan procesował się o dobra międzyrzeckie z Kiszkami, którzy rościli sobie prawo do spadku po Zabrzeziańskich. Syn Stefana i Anny, Piotr Zbaraski, desygnowany na spadkobiercę dóbr międzyrzeckich, bardzo upodobał sobie swoje przyszłe dziedzictwo. Pragnął przyłączenia miasta do Korony. W czasie sejmu lubelskiego w 1569r. złożył przysięgę Koronie z posiadłości międzyrzeckiej. Niestety Piotr zmarł nagle w 1572r. w wieku 25 lat – pochowano go pod posadzką kościoła św. Mikołaja w Międzyrzeczu. Po śmierci spadkobiercy, Stefan Zbaraski przepisał miasto Wielkiemu Księciu Litewskiemu, ale już w 1572r. książę Stefan ponownie pojawia się jako właściciel miasta.

W połowie XVI wieku, pod władzą księcia Zbaraskiego, miasto było prężnym ośrodkiem handlowym, a mieszczanom powodziło się całkiem dobrze. Prawdopodobnie w 1551r. na jedną noc w kościele św. Mikołaja spoczęło ciało Barbary Radziwiłłówny, któremu towarzyszył pogrążony w bólu Zygmunt August. Liczbę mieszkańców w tym okresie szacowano na 1440, liczbę domów na 400. Mieszczanie byli dość majątni – zapisy w księgach świadczą o dokonywanych przez nich transakcjach zakupu i sprzedaży ziemi. Miasto przybrało kształt zbliżony do współczesnego.

Książę Stefan zmarł w 1586r., zaś spadkobiercami miasta i zamku zostały córki jego i jego trzeciej żony – Doroty z Firlejów. Dorota weszła w układ z opiekunami córek, w którym wymieniła miasto i zamek na kwotę 30 tys. złp. z zapisu męża. Dorota wyszła powtórnie za mąż za Lwa Sapiehę, któremu wniosła w wianie dobra międzyrzeckie. Sapieha prowadził w mieście skrzętną gospodarkę. Dorota urodziła mu w Międzyrzeczu dwóch synów – Jana w 1588r. i Andrzeja w 1591r.. Drugi syn zmarł krótko po porodzie, zaś jego matka kilka tygodni po nim. Należy dodać, że od 1591r. Lew Sapieha występuje jedynie jako tenutariusz w mieście, zaś od 1598r. procesował się z pasierbicą Barbarą – córką po Stefanie Zbaraskim oraz Kiszkami i Dorohostajskimi, występującymi jako dawni sukcesorzy po Zabrzeziańskich. Ostatecznie w 1602 roku proces wygrała Barbara Zbaraska, która w tym samym roku wyszła za Gabriela Tęczyńskiego, miecznika koronnego, któremu przepisała dobra międzyrzeckie.

Fot. 6: Lew Sapieha

Barbara zmarła rok później, zaś Gabriel Tęczyński poślubił Elżbietę Radziwiłłównę, najstarszą córkę Mikołaja „Sierotki”. Gabriel Tęczyński był człowiekiem światłym i wykształconym. Utrzymywał kontakty z Galileuszem. Dbał o mieszkańców miasta i o miejscowy kościół. Ufundował też nową świątynię (szpitalną) p.w. 5 Braci Męczenników, erygowaną w 1616r.. Zmarł w 1617r. Wdowa początkowo wstąpiła do klasztoru, ale już w 1618r. ponownie wyszła za mąż za Krzysztofa Kiszkę, wojewodę witebskiego. Niestety pół roku po ślubie zmarła pozostawiając męża w rozpacz. Uroczystości pogrzebowe przesunęły się jednak w czasie, ponieważ dobra międzyrzeckie zajechał szwagier zmarłej – Jan Tęczyński. Spór ostatecznie rozstrzygnęła królewska komisja i Międzyrzec otrzymał Jan Tęczyński.

Fot. 7: Jan Tęczyński

Jan Tęczyński rościł sobie prawo do dóbr międzyrzeckich jako prawny opiekun Zofii Tęczyńskiej – córki Gabriela. Jan rzadko bywał w Międzyrzecu, który zresztą nieco podupadł w wyniku jego najazdu. W 1624 roku oddał majątek w dzierżawę Stanisławowi Wyganowskiemu.

Ze wzmianki w 1629 roku wynika, że miasto na pewno już było w województwie podlaskim.

W I połowie XVII wieku zaznaczył się podział miasta na Stare i Nowe – z osobnymi burmistrzami i wiceburmistrzami oraz więzieniami. W 1636 roku Jan Tęczyński nadał przywilej miejscowemu cechowi kowalskiemu. Zmarł rok później, na wieść o czym miasto zostało ponownie zajęte – tym razem przez brata Elżbiety Radziwiłłówny – Aleksandra Ludwika. Pretensje do włości rościła sobie także Dorota Tęczyńska – wdowa po Janie. Sprawa ponownie oparła się o królewską komisję. Ostatecznie Aleksander zgodził się na wydzierżawienie dóbr Zofii Tęczyńskiej, która zamieszkała w Międzyrzecu i uważała go za własny. Przepisała go także mężowi, Janowi Daniłowiczowi, za którego wyszła w 1638r.. Nie spodobało się to Dorocie – wdowie po Janie Tęczyńskim, która na starość scedowała swoje pretensje na córkę Izabelę, która w 1639r. wyszła za Łukasza Opalińskiego. Do sporu wmieszali się teraz dodatkowo mężowie – Jan Daniłowicz i Łukasz Opaliński. Formalne procesy sądowe trwały kilkanaście lat, w trakcie których w mieście przeważnie rezydowali Daniłowiczowie. Jan Daniłowicz dbał o estetykę miasta oraz o jego bezpieczeństwo pożarowe. W 1639 roku probostwo w Międzyrzecu objął Jan Brożek (1585-1652) – matematyk, astronom, pisarz, medyk, muzyk, mówca, późniejszy rektor (mecenaz) Akademii Krakowskiej.

Fot. 8: Jan Brożek

W 1644 roku Jan Daniłowicz nadał przywilej dla odbudowanej cerkwi św. Mikołaja w Międzyrzecu. Rok później wybudowano 4 kryte bramy miejskie. Spokojne i w miarę dostatnie życie miasta przerwało w 1648 roku powstanie kozackie Chmielnickiego. Nie ma na ten temat żadnych wzmianek, ale prawdopodobnie złupieniu uległ Międzyrzec, w tym zamek. Prawdopodobnie trudno było go odbudować, gdyż jeszcze w 1653r. Zofia Daniłowiczowa mieszkała w dworze w Grabowcu, gdzie sporządziła testament na rzecz karmelitanek bosych. Jan Daniłowicz zmarł w 1650r. zaś owdowiała Zofia była bardziej skłonna do ugody z pretendencjami do majątku. W tym też roku zakończył się proces między Daniłowiczami i Tęczyńskimi. W roku 1654 zmarła Zofia Daniłowiczowa, zaś Łukasz i Izabela Opalińscy

próbowali podważyć jej testament. Rok później do sporu włączył się Michał Kazimierz Radziwiłł i krewni Daniłowicza, którzy nie wahali się napaść na Międzyrzec.

Fot. 9: Michał Kazimierz Radziwiłł

W roku 1656r. na miasto najechali Szwedzi, którzy m.in. splądrowali kościół. Ponownie siły szwedzkie wraz z oddziałami Rakoczego mogły znaleźć się tutaj w 1657r.. W owym czasie właścicielem miasta tytułował się Łukasz Opaliński. W 1659r. wyrokiem Trybunału Litewskiego z dziedziczenia dóbr międzyrzeckich został ostatecznie wykluczony Michał Kazimierz Radziwiłł.

Na początku 1660r. w Międzyrzeczu pojawiły się oddziały moskiewskie wyparte następnie przez Stefana Czarneckiego, który w Międzyrzeczu urządził swoją kwaterę. W wyniku najazdów oraz kwaterowani wojska w II połowie XVII wieku liczba mieszkańców Międzyrzecza zmniejszyła się o 1/3.

Od 1661r. powoli odbudowywano zniszczenia. W tym roku Łukasz Opaliński na nowo wyposażył ograbiony kościół św. Mikołaja. Sytuacja miasta nie była najgorsza, skoro w 1662 roku obłożono je podatkiem „*subsidiūm Reipublicae*”. W tym samym roku zmarł Łukasz Opaliński, zaś dobrami międzyrzeckimi zaczęła zarządzać Izabela z Tęczyńskich. W 1664 roku Izabela zagwarantowała mieszczanom niezawisłość sądów. Izabela zmarła w 1668 roku, a jej włości podzielono między synów. Miasto przypadło Stanisławowi Łukaszowi Opalińskiemu.

11 lat po wojnie pojedynczy Międzyrzeczanie odbudowali swoje majątki i dobrze prosperowali. W roku 1672 wybuchł pożar, który strawił dużą część drewnianej zabudowy miasta. Aby pomóc pogorzelncom, Stanisław Opaliński zezwolił na wyrąb drzewa w Puszczy Międzyrzeckiej, potwierdził przywileje matki oraz nadał nowe. Rejestr pogłównego spowodowany wojną polsko-turecką wykazał w 1673 roku w Międzyrzeczu 823 mieszczan, 27 ludzi dworskich oraz 80 duchownych. W kolejnym rejestrze, z 1674 roku, jest 968 mieszczan,

z czego 207 Żydów. Liczba ludności stawiała miasto na trzecim miejscu w województwie podlaskim (po Bielsku i Siemiatyczach). Miasto stanowiło ważny ośrodek produkcji piwa.

Stanisław Opaliński wziął udział w walkach Jana Sobieskiego pod Trembowłą i Lwowem oraz w kampanii pod Żórawnem wydzierżawiając dobra Stanisławowi Gucemu. Krótco po odbudowie miasta z poprzedniego pożaru, w 1680r. wybuchł kolejny, który objął także zabudowania parafialne (spłonęły m.in. księgi metrykalne). Po śmierci Gucego jego córki występowały do Opalińskiego po zaległą należność. W 1682 roku wytoczył Stanisławowi Opalińskiemu proces Stanisław Lubomirski z tytułu opieki nad córką Elżbietą, urodzoną z Zofii Opalińskiej. Wysuwał zastrzeżenia, że włość międzyrzecka po matce została bezprawnie uznana za ojczystą. Łukasz Opaliński wraz z prywatną chorągwią wziął udział w tureckiej wyprawie Sobieskiego w 1683r. oraz w mołdawskiej wyprawie w 1691r..

W 1698r. przez Międzyrzec przemaszerowały wojska saskie Augusta II. W 1699 było tutaj 229 domów, a więc ok. 1380 mieszkańców, co stanowiło poprawę w stosunku do 1674 roku. W 1701 roku August II na prośbę Stanisława Opalińskiego wydał przywilej na jarmark w Międzyrzecu. W 1702 roku w czasie Wojny Północnej przez miasto dwa razy przeszły wojska szwedzkie. Przemarsze i rekwizycje wojsk obcych, jak i swoich, dały się we znaki mieszkańcom.

W 1704r. zmarł Stanisław Opaliński, zaś intromisji w dobra międzyrzeckie dokonała jego najbliższa krewna – Elżbieta z Lubomirskich Sieniawska. Elżbieta wyznaczyła komisję do naprawy krzywd wojennych, zaś w 1706 roku potwierdziła miastu wszystkie wcześniejsze nadania. Około 1710 roku nadała też przywileje cechowi garncarzy.

Fot. 10: Elżbieta z Lubomirskich Sieniawska

Wprawdzie obce wojska zostały wygnane, ale nie skończyły się obciążenia wojenne – w latach 1711-15 kilka razy ściągano z mieszczan sumy na opłacenie wojsk saskich i moskiewskich. W 1711 roku w mieście było już tylko 180 domów. W 1716r. konfederaci tarnogrodzcy zmusili mieszczan do kolejnej wypłaty. Ostatecznie pokój nastąpił dopiero w 1717r..

Czasy królów saskich to okres współistnienia w mieście ludności prawosławnej, katolickiej i żydowskiej. Po pożarze w 1718r., który szczególnie dotknął Żydów, właścicielka miasta odnowiła im przywileje i nadała ulgi. Elżbieta Sieniawska dbała o swoje miasto, ale rzadko w nim bywała i w 1720 roku oddała je w dzierżawę niejakiemu Grabowskiemu. Elżbieta zmarła w 1729 roku, a miasto odziedziczyła córka Zofia Maria Denhoffowa, młoda wdowa (jej mąż Stanisław Denhoff zmarł w 1728r.). Pierwszym jej swatem był sam car Piotr I. Zofia posiadała olbrzymi majątek, nie więc dziwnego, że o względy młodej wdowy zabiegało wielu kawalerów. Pod koniec 1729 roku Denhoffowa potwierdziła przywileje mieszczan, Żydów i cechu garncarskiego. W 1731 roku wyszła za mąż za księcia Augusta Czartoryskiego i wniosła mu w posagu dobra międzyrzeckie. Czartoryscy byli gospodarzami tutaj przez następne 120 lat.

Fot. 11: Książę August Czartoryski

W latach 30. miasto nawiedzały kolejne pożary. Po jednym z nich, książę August postanowił uporządkować miasto architektonicznie. Wprowadził też nowe prawa czyniąc miasto odpowiedzialnym za utrzymanie porządku. Uregulował zasiedlanie pustych gruntów.

W latach 40. miasto nawiedziła powódź oraz zaraza bydła. Ponadto Podlasie pustoszyły przemarsze rosyjskich wojsk. W 1752 roku nastąpiła kolejna tragedia – spłonął miejscowy 500-letni kościół parafialny św. Mikołaja. Uratowano tylko część sprzętu. Odbudowę kościoła rozpoczął książę Czartoryski już w 1753 roku i trwała ona jeszcze w 1756r.. Odbudowana świątynia była jeszcze lepiej wyposażona niż stara. Kamień na budowę sprowadzano aż z Końskich. W 1761 roku wzniesiono nową murowaną bóżnicę oraz przebudowano lub wzniesiono na nowo ratusz miejski.

W 1769r. przez miasto kilkakrotnie przemaszerowały wojska konfederatów barskich oraz rosyjskie. Dokonywano rekwizycji i spustoszeń. 18 lub 19 lutego 1770r. pod Międzyrzecem doszło do przegranej dla konfederatów bitwy z regularnymi wojskami polskimi pod dowództwem Ksawerego Branickiego. Według spisu z 1772r. w mieście były 384 domy. W tym samym roku spłonął kościół szpitalny 5 Braci Męczenników, którego nie odbudowano.

Po czasach konfederacji barskiej nastąpił 20-letni okres spokoju, przerywany czasami mniejszymi lub większymi klęskami żywiołowymi. W 1772 roku książę August Czartoryski rozpoczął budowę murowanej cerkwi unickiej pw. św. Piotra i Pawła na miejsce dawniejszej drewnianej. Przebudowano dwór i park dworski. Miasto otrzymało od Stanisława Augusta przywileje na nowe jarmarki. Taryfa poborowa z 1775r. wykazała 424 domy, co czyniło z Międzyrzecza największe miasto Podlasia. W roku 1780r. w mieście nocował wracający z Petersburga Józef II Habsburg. Pod nieobecność księcia Czartoryskiego gościa podejmował sąsiad – książę Radziwiłł z Białej. W roku 1781 książę Czartoryski polecił rozebrać starą cerkiew unicką św. Mikołaja na Starym Mieście i wybudować nową. Budowę zakończono w 1783 roku. 6 listopada 1782r. bawił w mieście rosyjski wielki książę Paweł. W 1787r. w mieście było ponad 1800 mieszkańców.

Pod koniec lat 80 XVIII wieku, miasto ponownie nawiedziły klęski – pożar w 1787r., w którym spłonęła część przywilejów cechowych, powódź w 1788r.. Na polecenie księcia Czartoryskiego w 1789 roku sporządzono pomiary i zinwentaryzowano wszystkie place i grunty miejskie. W mieście stacjonował niewielki oddział wojska, dla którego w 1790r. wybudowano lazaret. Oprócz lazaretu w Międzyrzeczu były wówczas jeszcze 3 szpitale cywilne.

3 maja 1791r. międzyrzecki proboszcz, Feliks Turski, odczytywał rotę przysięgi na Konstytucję, którą powtarzał za nim król Stanisław August. Przez miasto maszerowały oddziały polskie w czasie wojny o obronę Konstytucji (1792) oraz Insurekcji Kościuszkowskiej (1794). Niewykluczone, że w Międzyrzeczu szkolono rekrutów do oddziałów powstańczych. 30 czerwca miasto zajęły oddziały rosyjskie, które wycofały się tydzień później. 11 sierpnia do Międzyrzecza przeniesiono z Łosic siedzibę Komisji Porządkowej Ziemi Mielnickiej. Powstanie zakończyło się 14 listopada, a oddziały rosyjskie wycofały się w 1795r. prawie do końca wyciskając z miejscowej ludności ostatnie kontrybucje.

W następstwie upadku powstania, Międzyrzec znalazł się w zaborze austriackim. Austriacy ulokowali w mieście pułk piechoty. Nowa administracja włączyła miasto do cyrkułu bialskiego i poddała je władzy starosty. Wprowadzono urzędowy niemiecki oraz austriacką monetę. Zorganizowano pocztę. W owym czasie w mieście było około 2000 ludzi.

Fot. 12: Grzegorz Piramowicz

W latach 1800-1801 proboszczem w Międzyrzecu był Grzegorz Piramowicz (1735-1801), działacz KEN.

W roku 1802 nowym gospodarzem miasta został Konstanty Czartoryski. Był to dobry gospodarz, który nadał przynajmniej siedem przywilejów dla miasta. Wybudował także nową rezydencję w miejsce starego drewnianego pałacu. Czartoryski wraz z małżonką Anielą z Radziwiłłów utrzymywali na dworze i w mieście atmosferę patriotyczną.

Fot. 13: Książę Konstanty Czartoryski

W roku 1805 zlikwidowano w Galicji samorząd miejski – odtąd władze były z mianowania, a nie z wyboru. W tym samym roku powstał dekanat międzyrzecki. Przez miasto przeszły oddziały rosyjskie von Buxhövdena spieszące na pomoc Austrii przeciw Napoleonowi. Oddziały rosyjskie dopuszczały się licznych nadużyć. Na początku grudnia po bitwie pod Austerlitz, u Konstantego Czartoryskiego zatrzymał się uchodzący z pola bitwy

car Aleksander. W roku 1806 tą samą trasą podążały pobite wojska rosyjskie, które tym razem zachowywały się życzliwie i płaciły holenderskimi talarami. W obliczu klęski przeciw Napoleonowi, a zwłaszcza wobec powstania Księstwa Warszawskiego, władze austriackie starały się zjednać sobie miejscowych wpływowych ludzi – księcia Czartoryskiego oraz proboszcza Adama Kukiela tytułami i odznaczeniami. W 1808r. zmarła żona Konstantego Czartoryskiego, Aniela z Radziwiłłów.

14 kwietnia 1809 roku rozpoczęła się wojna polsko-austriacka. Już 5 maja sztab księcia Józefa Poniatowskiego informował o zajęciu cyrkułów stanisławowskiego, bialskiego i siedleckiego. Międzyrzec oddziały polskie zajęły 6 lub 7 maja. Książę Konstanty Czartoryski samodzielnie zorganizował pułk piechoty dla wsparcia oddziałów polskich. 10 czerwca do miasta wkroczyli Rosjanie, ale 12 lipca podpisano zawieszenie broni w myśl którego tereny zdobyte w wojnie z Austrią włączono do Księstwa Warszawskiego. Ziemie te utworzyły departamenty siedlecki i lubelski. Międzyrzec znalazł się w powiecie radzyńskim departamentu siedleckiego. Sąd dla Międzyrzecza znajdował się w Białej. Wprowadzono Kodeks Napoleona. W 1810 roku w mieście naliczono 2686 osób (dla porównania w Białej 2477, Siedlcach 2145).

W czasie moskiewskiej kampanii Napoleona w 1812 roku 13 października Międzyrzec zajął i spustoszył (w szczególności ucierpiał pałac Czartoryskiego) oddział rosyjski generała Czernyszewa, wykorzystując nierozważne odsłonięcie flanki przez mające chronić Podlasie oddziały saskie i austriackie. Rosjanie zostali odrzuceni po bitwie pod Białą 18 października. Po klęsce Napoleona Rosjanie, 20 stycznia 1813r., zajęli Międzyrzec. Okupacja Księstwa Warszawskiego trwała 2 lata.

W roku 1815 ustanowiono Królestwo Polskie podległe władzy carów Rosji. Departament siedlecki przekształcono w województwo podlaskie ze stolicą w Siedlcach. Zachowano dawny podział na powiaty, które wchodziły w skład większych jednostek – obwodów. Zlikwidowano samorząd miejski w formie obowiązującej w Księstwie Warszawskim. Międzyrzec znalazł się w obwodzie radzyńskim i powiecie radzyńskim. W 1816r. książę Konstanty ponownie gościł cara Aleksandra I.

W roku 1819 w mieście osiadł aptekarz i żołnierz napoleoński Karol Eichler (1792-1855). Zastąpił jako autor pierwszego polskiego podręcznika aptecznego. M.in. za walkę z epidemią cholery, Eichler otrzymał w 1841 szlachectwo z herbem Dębniak. W 1845 roku Eichler założył wytwórnię wód kolońskich i kwiatowych.

Lustracja miasta z 1820 roku wykazała 4442 mieszkańców z czego 1524 chrześcijan i 2918 Żydów. Mieszkali oni w 485 domach, z czego tylko 69 było murowanych. Zabudowa rynku uzyskała obecny kształt. W 1821 wybuchł kolejny wielki pożar, który strawił 90 domów. Książę Czartoryski zapewnił pogorzelncom bezpłatne materiały na odbudowę. W 1823 roku wybuchła w mieście zaraza. W 1824 zbudowano w Międzyrzeczu, przy nowej szosie warszawskiej, budynki poczty konnej. Do 1827r. większość ulic w mieście pokryto brukiem

i zaopatrzone w murowane rynsztoki. Wiosną 1828r. w mieście gościł Julian Ursyn Niemcewicz, który pozostawił barwne opisy miasta i miejscowego jarmarku. W roku 1829

Konstanty Czartoryski uświetnił swą międzyrzecką rezydencję kolekcją 60 obrazów słynnych europejskich mistrzów.

W 1830 roku książę Czartoryski ofiarował na cele powstania listopadowego 20 tys. złp. w listach zastawnych. Inni mieszkańcy miasta również składali rzeczowe lub pieniężne ofiary. 5 grudnia 1830r. z miasta wycofał się garnizon rosyjski, ale Rosjanie powrócili już w lutym 1831r., zaś w marcu założono tu magazyn żywności i lazaret dla wojsk carskich. Rosjanie przywlekli do miasta epidemię cholery. 9 kwietnia 1831r. w bitwie pod Domanicami wziął udział urodzony w Międzyrzeczu major Konstanty Borowy. 29 sierpnia 1831r. doszło pod Międzyrzecem do bitwy wojsk powstańczych Ignacego Prądzyńskiego z wojskami rosyjskimi gen. Rosena i Gołowina. Była to ostatnia zwycięska dla Polaków bitwa powstania. Rosjanie zepchnięci do obrony w Międzyrzeczu ewakuowali się z miasta po prowizorycznym moście w nocy z 29 na 30 sierpnia. 7 września 1831r. w mieście obradowała Rada Wojenna powstania. Dzień później Rosjanie ponownie, już na dobre zajęli miasto.

Po upadku powstania rozwój miasta zahamował. Władze zaborcze przydzieliły komendanta wojennego, Czuwaszowa. Zniszczenia wojenne odbudowywano bardzo powoli. W 1832 roku w mieście było 4777 ludzi. Międzyrzeczanie, tak jak reszta ludności Kongresówki, byli zmuszeni do zaopatrywania rosyjskiej armii okupacyjnej. W 1834 roku było tutaj 4996 ludzi i 419 domów, z czego 134 murowane. W roku 1837 ponownie wybuchła w mieście epidemia cholery. W tym samym roku przeprowadzono reformę administracyjną Królestwa – zlikwidowano województwo podlaskie, Międzyrzec przyłączono do guberni siedleckiej.

W roku 1841 wybuchł w mieście kolejny groźny pożar, w wyniku którego częściowo przebudowano miasto rok później.

W 1844 roku gubernię siedlecką włączono do guberni lubelskiej. W tym samym roku dobra międzyrzeckie zostały zakupione przez Aleksandrę hrabinę Potocką za 6264 000 złp.

Fot. 14: Hrabina Aleksandra Potocka

W 1845 roku przez miasto miał przejeżdżać car Mikołaj I, na którą to okoliczność naprawiono bruk na trakcie brzeskim. W tym samym roku wybuchł w mieście największy w historii pożar, który strawił ponad 700 zabudowań, z czego 300 domów (ok. 70%

zabudowy). Władze oraz osoby prywatne wsparły mieszkańców przy odbudowie. W roku 1849 założono osobną szkołę parafialną przy cerkwi unickiej, w której nauczano po rosyjsku. Był to wstęp do rusyfikacji w Międzyrzeczu. W roku 1851 miało miejsce wielkie gradobicie, a rok później kolejna epidemia cholery. W tym samym roku zniesiono granice celne między Kongresówką a Rosją właściwą. Doprowadziło to do upadku fortun miejscowych kupców czerpiących zyski z ceł. W 1852r. rozpoczęła się budowa nowej szosy Radzyń-Międzyrzec oraz nowej rezydencji Potockich. W 1854 roku obrabowano kościół św. Mikołaja – ukradzono XVI i XVII-wieczne precjoza.

W 1856 roku w Międzyrzeczu zatrzymał się na obiad nowy car – Aleksander II. W 1859 roku hrabiostwo Potoccy założyli w murach starego pałacu młyn parowy i polecieli zlikwidować trzy stare młyny na Krznie oraz staw w środku miasta. Likwidacja stawu przyczyniła się do podniesienia zdrowotności w mieście. W 1859 roku w mieście było 175 domów murowanych i 495 drewnianych. Działał młyn parowy, gorzelnia i fabryka wyrobów miedzianych.

W 1861 roku w okolicy Międzyrzecza zaczęły przenikać wieści o uwłaszczeniu chłopów w Rosji. Miejscowi chłopci masowo zaczęli odmawiać odrabiania pańszczyzny, zostali spacyfikowani dopiero przez oddziały wojskowe. Na podstawie ukazu Wielopolskiego z 5 czerwca 1861r. przywrócono w Królestwie rady miejskie. We wrześniu 1861r. przez okolice przetoczyły się fale patriotycznych demonstracji. Na początku 1863 roku do organizacji spiskowej w Międzyrzeczu i okolicy należało ok. 100 osób. Powstanie styczniowe wybuchło

w nocy z 22 na 23 stycznia 1863r.. Międzyrzeccy spiskowcy podpalili miejscowe koszary dzięki czemu odwrócili uwagę rosyjskich żołnierzy i zdobyli prochownię. Niektórzy mieszkańcy miasta i okolic zasilili oddziały powstańcze. Powstańców wspierali też właściciele miasta. W nocy z 4 na 5 maja wojska powstańcze przypuściły nieudany atak na międzyrzeczki garnizon. W walkach brał udział Aleksander Głowacki, znany później jako Bolesław Prus. Mimo wzmożenia ostrożności wojsk carskich, kolejny napad na miejscowy garnizon miał miejsce w nocy z 8 na 9 czerwca. Rozbiwszy patrol Kozaków, powstańcy nieskutecznie atakowali zabarykadowaną w koszarach piechotę. Po upadku powstania jego miejscowi uczestnicy byli wykrywani i represjonowani.

W 1864 roku w okolicach Międzyrzecza wcielono w życie postanowienia ukazu uwłaszczeniowego. W dobrach międzyrzeczkich chłopci otrzymali 45 053 morgi ziemi. W końcu tego roku mieszkało tutaj 8 704 mieszkańców, z czego 1762 Polaków, 6928 Żydów, 9 Niemców

i 5 Rusinów. Po upadku powstania na dobre rozpoczęła się akcja rusyfikacyjna. Zmuszano mieszkańców do wysyłania dzieci do szkoły grecko-unickiej, w której zniesiono całkowicie język polski. Zlikwidowano szkołę polską przy kościele parafialnym i wybudowano szkołę rosyjską. Zwalczano kościół katolicki i unicki. Procedury uwłaszczeniowe w 1866r. objęły także mieszczan. Majątek Potockich znacznie się uszczuplił, zaś miasto przestało być prywatne.

W tym samym roku rozpoczęto likwidację samorządu miejskiego. W roku 1867 wybudowano

kolej Terespol-Warszawa o rosyjskim rozstawie. W tym samym roku ponownie utworzono gubernię siedlecką.

Fot. 15: Dworzec kolejowy w Międzyrzecu, otwarty w 1867 roku

W 1872r. kolejny pożar zniszczył znaczną część Rynku i bocznych ulic. Mniejszy pożar

w kolejnym roku dotknął nowej szkoły. W 1872r. w mieście było 9382 mieszkańców, co stawiało je na drugim miejscu w guberni. Międzyrzec i okoliczne wsie nawiedziła w 1873r. kolejna epidemia cholery. W 1874r. władze rosyjskie aresztowały i wywiozły ostatniego księdza unickiego w Międzyrzecu, proboszcza parafii na Starym Mieście, Andrzeja Horoszewicza. Rosjanie próbowali narzucić wiernym nowego prorosyjskiego kapłana. Opór ludności doprowadził do ostrych represji wojskowych, z katowaniem opornych i wywózką na Syberię. W 1875r. w mieście wybuchł kolejny pożar, w którym spłonęła m.in. apteka Eichlera. Na pomoc przybyła straż pożarna aż z Warszawy. W 1883 roku w czasie przejazdu przez Międzyrzec, specjalny poseł papieski do cara Aleksandra III został zatrzymany przez miejscowych unitów, którzy liczyli na wstawiennictwo u papieża. W 1885 roku dobra międzyrzeckie nabył hrabia Andrzej Potocki, z prawem dożywocia dla hrabiego Augusta Potockiego. W 1886r. zbudowano drugi tor z Warszawy do Brześcia. W tym samym roku w mieście było 11 664 ludności, z czego 1752 katolików i 620 prawosławnych.

W 1889r. w mieście było 12 094 mieszkańców. Rok ten był rokiem nieurodzaju. Kryzys dotknął też miejscowy przemysł. Po 1894 roku w mieście otworzyło się kilkanaście zakładów szczecińskich. Nowa gałąź przemysłu przetrwała do czasów najnowszych. W 1896r. było tutaj 12 938 osób. W 1900 roku było już 30 szczecińskich, a miasto stało się centrum handlu szczecińską na całą Rosję. W tym roku mieszkało tutaj 14 514 ludzi. W 1903 roku w mieście założono Związek Szczotkarzy – protoplastę dzisiejszych związków zawodowych. W tym samym roku w pałacu Potockich gościł Henryk Sienkiewicz. W roku 1904 założono w mieście Ochotniczą Straż Pożarną.

Na początku 1905 roku w mieście miały miejsce strajki i wystąpienia robotników miejscowych fabryk. Wśród wnoszonych haseł pojawiały się wyrazy poparcia dla Japonii w wojnie rosyjsko-japońskiej 1905 roku. Uaktywniły się organizacje konspiracyjne. Na wiosnę garnizon rosyjski został zlikwidowany, a żołnierze zasilili garnizony w Siedlcach i Białej. Wystąpienia miały charakter socjalistyczny i patriotyczny. Trwałym skutkiem

wydarzeń rewolucyjnych było przejście unitów na katolicyzm, powstanie Spółdzielni Spożywców w 1907 roku, rozwój tajnego nauczania oraz prawo wyborcze.

W roku 1909 w mieście wybuchło 6 pożarów, wszystkie ugaszono. W roku 1910r. miasto liczyło 17 620 mieszkańców, z czego 4842 katolików, 7 luteranów i 12 744 Żydów. Był tutaj szpital żydowski, dwie rosyjskie szkoły niższe – męską i żeńską, rosyjską i żydowską bibliotekę, Wydział Hipoteczny, 63 zakłady przemysłowe (w tym 32 szpeceniarnie). W 1911 roku zezwolono na założenie prywatnej szkoły dla dziewcząt żydowskich.

Działania władz rosyjskich w tym okresie wskazywały na plany wcielenia okolicy bezpośrednio do cesarstwa. Rządowy projekt w tej sprawie zatwierdzono w 1912r.. Gubernie lubelska i siedlecka miały zostać wydzielone z generalnej guberni warszawskiej i jako gubernia chełmska włączone do Rosji, do generalnej guberni kijowskiej. Utworzenie guberni wzmogło działania rusyfikacyjne. Ostatecznych granic nowej jednostki administracyjnej nie ustalono do wybuchu I wojny światowej.

W roku 1914 Międzyrzec został objęty mobilizacją. Właściwe działania wojenne dotarły w okolice miasta na początku sierpnia 1915. Rosjanie rozpoczęli ewakuację ludzi i zakładów przemysłowych w obawie przed wojskiem niemieckim. 13 sierpnia rozpoczęła się dwudniowa bitwa o Międzyrzec między wojskami austro-węgierskimi a rosyjskimi. Austriacy wygrali i zajęli miasto na dwa tygodnie, po czym odstąpili miasto Niemcom. Austriacy polecieli usunąć oznaki władzy carskiej i zastąpić napisy rosyjskie polskimi. Niemiecki komendant wojskowy obrał za siedzibę mieszkanie plenipotenty w pałacu Potockich. W roku 1917, po odmowie przysięgi przez Legiony, zaostrożono represje przeciw akcjom niepodległościowym i POW.

Listopad 1918 roku zaskoczył Międzyrzeczan nieprzygotowanych do budowy wolnej Polski. Mieszczanstwo polskie było słabe, szkolnictwo polskie istniało dopiero od 2 lat, nie istniał samorząd miejski, zaś inteligencja była słabo uświadomiona. Ponadto niemieckie władze okupacyjne od 1918 roku odznaczały się wybitną surowością. Komórka POW w Międzyrzecu została założona dopiero kilka tygodni wstecz, przez ks. Władysława Augustynowicza. 13 listopada 1918r. ostatni niemieccy żołnierze zostali rozbrojeni przez POW. W nocy z 15 na 16 listopada duża grupa niemieckich żołnierzy z Białej dokonała masakry zaskoczonych peowiaków nocujących w pałacu Potockich, a następnie sterroryzowała cywilów. 18 listopada Niemcy podpisali układ z władzami w Warszawie o zawieszeniu broni i ustaleniu demarkacji. Niemcy pozostali w mieście jeszcze przez miesiąc. Ostatecznie opuścili miasto 18 grudnia 1918r..

Latem 1920 roku wobec zagrożenia bolszewickiego, w mieście powołano Obywatelski Komitet Obrony Narodowej. Z okolic Międzyrzeca wielu młodych mężczyzn zgłosiło się na ochotnika do wojska. Bolszewicy zajęli miasto 9 sierpnia. Polskie kontrnatarcie odbiło miasto tydzień później.

30 października 1920r. powołano w mieście nową parafię p.w. św. Józefa. Nowa parafia objęła ok. 5000 z 12 622 osób. Osłabione finanse miejskie wsparł w grudniu 1921r.

rząd centralny. W 1922 roku na nowo zorganizowano jarmarki. Rozpoczęto elektryfikację miasta

i instalowanie oświetlenia ulicznego. W mieście kwitło życie polityczne, w tym organizacji komunistycznych. Reforma walutowa z 1925r. poprawiła kondycję gospodarki. Nadal rozwijał się przemysł szczeciniarski. W 1926 roku przybył do miasta hrabia Andrzej Potocki z małżonką. Nowożeńcy zamieszkali w prowizorycznej rezydencji ponieważ pałac Potockich został spalony w 1918r.. W mieście działała tzw. Czarna Giełda, gdzie obracano różnorodnymi towarami po spekulacyjnych cenach. 4 października 1931 roku odsłonięto pomnik poległych w 1918r., który stał się jednym z symboli miasta. W okresie międzywojennym Międzyrzec walczył o prymat w powiecie z Radzyniem Podlaskim. W owym czasie wyroby szczeciniarskie z Międzyrzecza zaczęły pojawiać się na rynkach zachodnich. 30 maja 1939 roku w parku pałacu Potockich rozbił się samolot, którym do hrabiego Potockiego przylecieli hrabia Zamojski i hrabia Tyszkiewicz z Wileńszczyzny. Goście ponieśli śmierć na miejscu.

W pierwszej dekadzie września 1939r. Międzyrzec stał się obiektem nalotów lotnictwa niemieckiego, z którym nie mogła sobie poradzić miejscowa Obrona Przeciwlotnicza.

25 września do miasta wkroczyły niewielkie oddziały niemieckie, ale już dzień później wkroczyli Sowietci. 9 października ponownie wkroczyły oddziały niemieckie. Wprowadzono godzinę policyjną i rozpoczęto represjonowanie Żydów. Regularnie kierowano ludność cywilną do robót przymusowych. Począwszy od 1941 roku rozpoczęły się w Międzyrzeczu masowe aresztowania, przeważnie członków ZWZ. Również od tego roku, w związku z agresją Niemiec na ZSRR, w rejonach miasta koncentrowano znaczne siły wojskowe. Wkrótce przez Międzyrzec zaczęły przemieszczać się tranzyty jeńców i rannych z frontu wschodniego. Pod koniec roku zawiązały się w mieście pierwsze oddziały partyzantów. Mieszkańców obciążano potrzebami niemieckiej armii w zakresie odzieży, żywności, medykamentów i środków transportu. Pierwszy pogrom Żydów miał miejsce w nocy 25/26 sierpnia 1942r.. W jego wyniku zastrzelono ok. 1000 Żydów. Kolejny 1000 wywieziono 26 sierpnia do Treblinki. Pozostałą ludność żydowską (ok. 5000) przeniesiono do nowopowstałego getta, a następnie sukcesywnie w sześciu kolejnych transportach wywożono do Treblinki i Majdanka. Ostateczna likwidacja getta miała miejsce 26 maja 1943r.. W lipcu 1943r. polskie podziemie zlikwidowało dwóch międzyrzeczkich kolaborantów – Mikołaja Kondratowa i Lucynę Nałęcz. W tym samym roku po obaleniu Mussoliniego i odmowie nowego włoskiego rządu dalszej współpracy z Hitlerem, do Międzyrzecza trafili włoscy jeńcy. W marcu 1944r. stacjonowała tutaj jednostka węgierska, która cieszyła się przychylnością mieszkańców i potajemnie wspierała okolicznych partyzantów. 21 czerwca 1944r. nad Międzyrzecem przeleciał oddział bombowców i myśliwców amerykańskich, który został zaatakowany przez lotnictwo niemieckie. W pobliżu strącono jednego lotnika, który przewieziony do szpitala w Międzyrzeczu zmarł z odniesionych ran. Miejscowa ludność paliła świece i zatknęła biało-czerwoną chorągiewkę na jego grobie. W połowie lipca 1944r. przez miasto ciągnęły kolumny pobitych Niemców z frontu wschodniego. Międzyrzec został wyzwolony 26 lipca 1944r. przez 185 DP generała Muzykina i część 4 Dywizji Kawalerii Gwardii. Miasta bronił wspierany przez artylerię 317 pułk piechoty i 5 Dywizjon Piechoty Grenadierów oraz część sił węgierskich z 12 Dywizjonu Piechoty rezerwy. Początkowo

Armia Czerwona współpracowała z AK. 13 sierpnia 1944r. odwołano i aresztowano komendanta miasta z ramienia AK, zaś dwa dni później wezwano AK do złożenia broni.

Zniszczenia wojenne w mieście objęło 60% dróg i placów publicznych oraz ponad połowę budynków. Z blisko 20 tysięcy przedwojennego stanu ludności zostało około 5 tysięcy ludzi. Nowa władza rozparcelowała majątek Andrzeja hrabiego Potockiego. Szybko odtworzono szkolnictwo. 5 listopada nastąpiła fala aresztowań żołnierzy AK, zaś kilka dni później przedstawiciele rzemieślników i inteligencji. W latach 1945/46 miały miejsce masowe migracje ludności wiejskiej do miasta. Sprowadzono też przesiedleńców z ZSRR. Dzięki temu w 1946 roku miasto miało już 8 695 mieszkańców. 80% domów było zelektryfikowanych. Rok 1946 był także rokiem walk o podłoże politycznym zmierzających do likwidacji legalnej opozycji oraz działających w podziemiu struktur AK. W roku 1948 przeprowadzono kilka prac zmierzających do uporządkowania miasta – zakładano skwerki, zadbano o zieleni. W roku 1949 Sowieci opuścili zdewastowany pałac Potockich, który przeznaczono na sierociniec. W roku 1950 przez okolice ponownie przetoczyła się fala aresztowań byłych AK-owców. Do tego czasu także znacjonalizowano większe zakłady oraz zlikwidowano niezależne rzemiosło. Rok 1952 przyniósł w okolicy, jak i w reszcie kraju, klęskę nieurodzaju. W roku 1953 rozpoczęto w mieście budowę przedmieścia Piaski. Według przewodnika po województwie lubelskim z 1957 roku miasto liczyło ponad 9 tysięcy mieszkańców, miało rozwinięty przemysł (w szczególności szczeciński-szczotkarski). Międzyrzec miał prawie dwa razy więcej mieszkańców niż stolica powiatu, Radzyń. Dzięki włączeniu sąsiednich wsi, powierzchnia miasta wzrosła do 6500 ha. Mimo podejrzliwości władz w 1959 roku odbudowano pomnik poległych peowiaków.

Fot. 16: Pomnik Bohaterów Miasta

W roku 1960 zmodernizowano część ulic i chodników oraz część mostu na Krznie. W 1961r. powstał stadion miejski. W tym samym roku w Międzyrzecu Władysław Gomółka symbolicznie otworzył kanał Wieprz-Krzna. W 1962r. otwarto Szkołę Podstawową nr 2 (tysiąclatkę). Rok później oddano do użytku nowy żelbetowy most na Krznie. W roku 1966 pisano o Międzyrzecu, że ma 11 tysięcy mieszkańców, stację benzynową, pocztę, MO, około

50% ludności rolniczej, reszta pracowała w przemyśle (17 zakładów), rzemiośle i innych zawodach. Dwa lata później informowano, że jest w Międzyrzecu około 14,5 tysiąca mieszkańców, ok. 1 500 rolników, 4 500 robotników, natomiast w rzemiośle i usługach pracowało 379 osób. W latach 1973/74 rozpoczęto budowę nowych osiedli mieszkaniowych. W 1974 było tutaj 41 zakładów pracy i 9 szkół.

Od 1975r. miasto znalazło się w nowym województwie białkopodlaskim. W 1977 roku uroczyste obchodzono 500-lecie erygowania kościoła św. Mikołaja. Jesienią 1980r. miasto stało się widownią strajków robotniczych i powstał miejski oddział NSZZ Solidarność. Akcje solidarnościowe miały miejsce także w 1981r.. W roku 1984 oddano do użytku Dom Kultury.

W 1986r. oddano do użytku miejską oczyszczalnię ścieków, która okazała się niepowodzeniem, ponieważ miasto nie miało sieci kanalizacyjnej. Rok 1989 przyniósł dawno oczekiwany pluralizm polityczny. W końcu maja w ramach kampanii wyborczej, przedstawiciele „Solidarności” spotkali się z Międzyrzeczanami. Dzień 4 czerwca 1989r. przyniósł triumf „Solidarności”.

Upadek komunizmu w Polsce spowodował skurczenie handlu ze wschodem i pogorszenie sytuacji rolnictwa. Plan Balcerowicza groził upadkiem miejscowym zakładom przemysłowym. 27 maja 1990r. miały miejsce wolne wybory samorządowe. Rozpoczęto budowę sieci kanalizacyjnej, uruchomiono trzecią szkołę podstawową, automatyczną centralę telefoniczną, rozpoczęto budowę gazociągu. W 1992 roku na powierzchni 21 km² mieszkało tutaj 17 647 ludzi, z czego niestety 22,1% ludności czynnej zawodowo pozostawała bez pracy. W roku 1992 miejscowa Spółdzielnia Mieszkaniowa oddała do użytku 135 mieszkań. W blokach mieszkało już ok. 5,5 tysiąca Międzyrzeczan. W maju 1993 roku miasto nieoficjalnie odwiedził mieszkający na Zachodzie potomek hrabiów Potockich. Już w 1993 miejscy aktywiści wyrazili chęć stworzenia powiatu międzyrzeckiego. W grudniu 1994 roku erygowano na terenie miasta trzecią i czwartą parafię (p.w. św. Piotra i Pawła, kościół parafialny w cerkwi unickiej z 1772r. oraz p.w. Chrystusa Króla, w nowo postawionym budynku kościelnym). W 1998r. skanalizowano resztę miasta.

Od 1 stycznia 1999 roku, mimo wcześniejszych zabiegów o własny powiat, Międzyrzec został włączony do powiatu bialskiego województwa lubelskiego.

Kalendarium

1390 r. – pierwsza źródłowa wzmianka o wsi Międzyrzec. Król Władysław Jagiełło nadał wsie Stołpno i Międzyrzec, za zasługi wojenne, Abrahamowi Chamcowi.

ok. 1434-1438 – lokacja miasta na prawie magdeburskim.

1477 r. – erygowanie kościoła św. Mikołaja.

1486 r. – Kazimierz Jagiellończyk wydał pozwolenie na organizowanie targów i dwóch jarmarków.

1558 r. – wzmianka o ośrodku garncarstwa w Międzyrzeczu (najstarsza wzmianka na Podlasiu).

1564 r. – Stefan Zbaraski eryguje cerkiew św. Mikołaja.

1569 r. – Międzyrzec należy do Korony.

1598 r. – w mieście funkcjonowała warzelnia soli, jedyna na pograniczy Korony i Litwy.

1636 r. – w mieście powstał cech kowalski.

1648 r. – miasto zostaje zniszczone przez kozaków.

1656 r. – najazd przez wojska węgierskie.

1657 r. – najazd przez wojska szwedzkie.

1660 r. – miasto zniszczone przez wojska rosyjskie.

1664 r. – Izabela Tęczyńska Opalińska wydała przywilej na organizowanie trzech jarmarków w ciągu roku.

1672 r. – Stanisław Opaliński wydał przywilej na organizowanie trzech kolejnych jarmarków.

1772 r. – budowa cerkwi unickiej p.w. św. Piotra i Pawła.

1775 r. – Adama Kazimierza Czartoryskiego wydała przywilej na organizowanie trzech kolejnych jarmarków.

1795 r. – miasto pod zaborem austriackim.

1802 r. – budowa pałacu wg projektu Piotra Aignera (zniszczony w 1888 r.).

1809 r. – w Księstwie Warszawskim.

1815 r. – miasto w Królestwie Polskim.

1831 r. – zwycięska bitwa powstańców pod Międzyrzecem – Manie, Rogoźnica .

1845 r. – miasto ulega zniszczeniu przez pożar.

1852 r. – budowa pałacu wg projektu Franciszka Maria Lanci (zniszczony w 1918 r.).

1866 r. – Międzyrzec przestaje być miastem prywatnym.

1867 r. – powstaje kolej.

1914–1916 – miasto zajęte przez wojska rosyjskie, następnie niemieckie i austriackie.

1918 r. – krwawe walki w Międzyrzecu, po których miasto odzyskało swobodę.

1939 r. – **8–9 IX**, miasto pod okupacją niemiecką.

– **17–28 IX**, miasto pod okupacją radziecką.

– **9 X**, Międzyrzec został zajęty przez wojska niemieckie.

1940 r. – utworzenie getta dla ludności żydowskiej na terenie Szmulowizny (przebywało w nim ok. 17.000 Żydów).

1943 r. – likwidacja getta, wywiezienie mieszkańców do obozów w Treblince i Majdanku.

1944 r. – 26.VII, miasto zostało wyzwolone z okupacji niemieckiej przez oddziały radzieckie.

1975 r. – miasto w województwie białkopodlaskim.

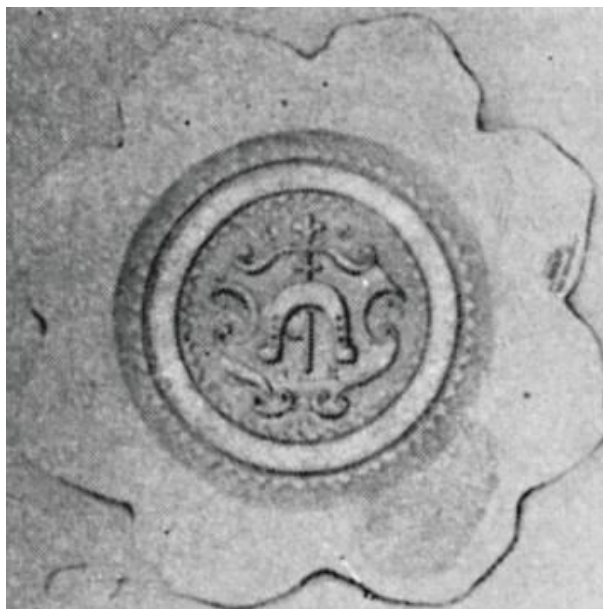
1999 r. – miasto w województwie lubelskim i powiecie białskim.

Tradycje heraldyczne Międzyrzecza Podlaskiego

Sfragistyka i heraldyka Międzyrzecza Podlaskiego

Międzyrzec Podlaski uzyskał prawa miejskie w latach 30. lub 40. XV wieku i posiada je nieprzerwanie aż po dziś dzień. Mimo to, nie zachowały się do dzisiaj w oryginale żadne zabytki sfragistyczne. Być może jest to związane z licznymi pożarami nawiedzającymi miasto. Poniższa sekcja opiera się, o ile nie stwierdzono inaczej, o wyczerpujący artykuł dotyczący heraldyki Międzyrzecza autorstwa Mariana Kowalskiego²².

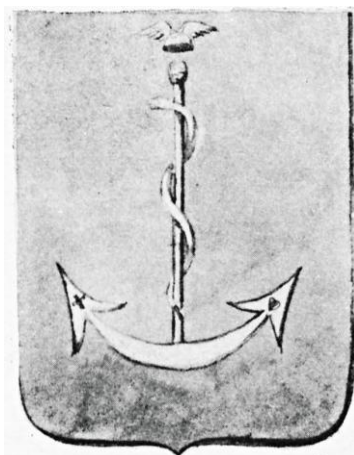
Jedynym źródłem sfragistycznym Międzyrzecza z okresu staropolskiego, o którym wiemy, są fotokopie i opisy słowne odcisku pieczęci miejskiej przyłożonej na dokumencie z 1777 roku. Dokument ten był przechowywany w zbiorze „Juramenta miast” w AGAD i spłonął w czasie II wojny światowej. Pieczęć opłatkowa, okrągła. Ponieważ znana jest jedynie fotografia, nie można określić rozmiaru. Brak legendy. W polu pieczęci ozdobny kartusz herbowy, w którym godło – podkowa z zaćwieczonym na barku krzyżem greckim, zaś między ocelami jakby połową krzyża łacińskiego.

Fot. 17: Fotokopia odcisku pieczęci Międzyrzecza Podlaskiego z 1777 roku

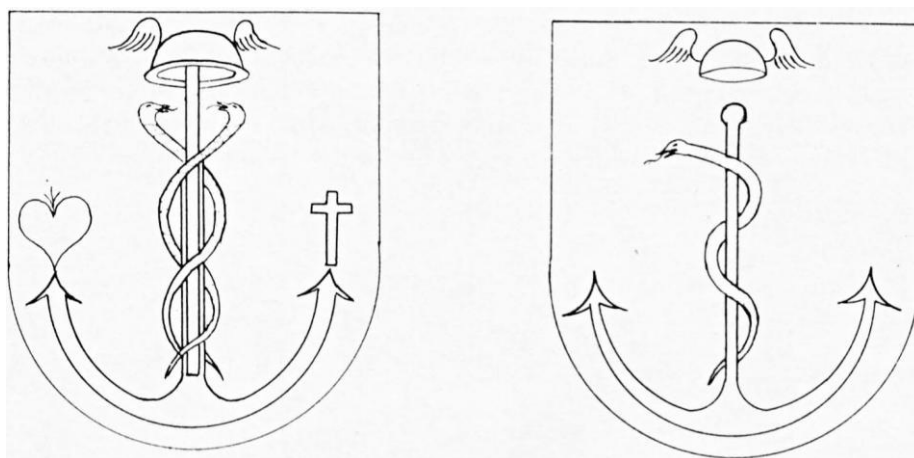
W okresie Królestwa Kongresowego władze carskie dwukrotnie próbowały uporządkować kwestię heraldyki miejskiej w Królestwie. Pierwsze podejście podjęła specjalna komisja w 1847 roku. Wizerunki herbów stworzył Teodor Chrząński, zaś całość ujęto w tzw. *Albumie Heroldii Królestwa Polskiego*. Przedłożone do akceptacji carowi wizerunki nie zyskały uznania. *Album* wprawdzie spłonął w czasie II wojny światowej, ale zachowały się z niego odrisy. Około roku 1850 jako pierwszy odrisy wykonał Bolesław Podczaszyński. Odris przedstawia na tarczy francuskiej nowoczesnej, w polu zielonym, kotwicę białą z łaską Merkurego stanowiącą jej trzon. Nad kotwicą umieszczony kapelusz Merkurego. W łapach kotwicy z prawej krzyż, z lewej serce.

²² Marian Kowalski, *Herb miasta Międzyrzecza Podlaskiego* [w:] *Rocznik Międzyrzecki*, T. III, r. 1971, s. 5–32

Fot. 18: Odrys projektu herbu Międzyrzecza Podlaskiego z 1847 roku autorstwa B. Podczaszyńskiego

W roku 1936 odrisy wykonał też wybitny polski heraldyk Marian Gumowski. Gumowski w przeciwieństwie do Podczaszyńskiego donosił o dwóch wariantach projektu. Pierwszy: w polu zielonym złoty kapelusz z białymi skrzydłami i złota laska Merkurego z szarymi wężami oparta na czarnej kotwicy, na której końcach serce czerwone i krzyż złoty. Herb określony jako nowo zaprojektowany w 1847r.. Drugi: w polu zielonym złota laska i biała czapka, wąż i kotwica. Herb określony jako projekt rządu guberni lubelskiej 1847r. Odrisy te zachowały się w zbiorze Gumowskiego „Pieczęcie i herby miast polskich” w Toruniu.

Fot. 19: Odrys projektu herbu Międzyrzecza Podlaskiego z 1847 roku autorstwa B. Podczaszyńskiego

Projekt herbu ewidentnie nawiązywał do miejscowego handlu i przemysłu (laska i czapka Merkurego, kotwica). Symbolika serca i krzyża nie jest nam znana, według Mariana Kowalskiego miały one symbolizować praworządność i religijność mieszkańców Międzyrzecza.

Po polskim zrywie niepodległościowym w 1863/64 roku władze carskie likwidowały wszelkie przejawy samorządności na terenie Królestwa. Miasta otrzymały pieczęcie, na których najpierw widniały symbole państwowe, a następnie herby gubernialne. W przypadku

Międzyrzecza był to herb guberni siedleckiej, nadany w 1869 roku, czyli jeleń w polu usianym liśćmi.

Fot. 20: Pieczęć Miedzyrzeckiego Oddziału Hipotecznego Guberni Siedleckiej z rosyjskim godłem państwowym, koniec XIX wieku

Fot. 21: Pieczęć magistratu Międzyrzecza z herbem guberni siedleckiej, koniec XIX wieku

Te ostatnie pieczęcie nierzadko były w użyciu aż do 31 grudnia 1938 roku, ze zmianą napisów z rosyjskich na polskie w 1918 roku lub krótko przed tym rokiem.

Fot. 22: Tłok pieczęci magistratu Międzyrzecza z herbem guberni siedleckiej i polską legendą

Tabela 1: Odciski pieczęci magistratu, burmistrza i lekarza weterynarii w Międzyrzecu z herbem guberni siedleckiej i legendą polską

Po odzyskaniu niepodległości władze centralne na krótko wprowadziły pieczęcie miejskie z godłem państwowym. Pieczęci takiej użyto w Międzyrzecu, np. w roku 1920.

Fot. 23: Odcisk pieczęci magistratu Międzyrzecza z godłem państwowym, 1920 rok

Zgodnie z treścią rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 13 grudnia 1927 roku i 24 listopada 1930 roku, regulujących symbolikę miejską, Międzyrzec Podlaski wystąpił do władz centralnych w 1937 roku o zatwierdzenie swojego herbu miejskiego. Podstawą opracowania była wspomniana wcześniej fotokopia odcisku pieczęci miejskiej z 1777 roku. 21 marca 1938 roku herb Międzyrzecza Podlaskiego został zatwierdzony w następującej postaci:

W polu błękitnym podkowa barkiem do góry z jednym krzyżem na barku i drugim – bez lewego ramienia – w środku; podkowę i krzyże srebrne.

Niestety nie zachował się oryginalny wizerunek herbu zatwierdzonego w 1938 roku. Herb ten, wykonany na bazie wzorca, widniał na budynku Miejskiej Rady Narodowej, ale został zamalowany około 1968r. w czasie restaurowania budynku. Najbliższe chronologicznie przedstawienia rzeczowego herbu, pochodzą z pieczęci używanych w mieście w okresie międzywojennym. Pieczęcie te to: nagłówkowa pieczęć zarządu miejskiego z 1939 (a), metalowa pieczęć Rzeźni Miejskiej z 1939 (b) oraz kauczukowa pieczęć Zarządu Miejskiego w Międzyrzecu Podlaskim z 1939 (c).

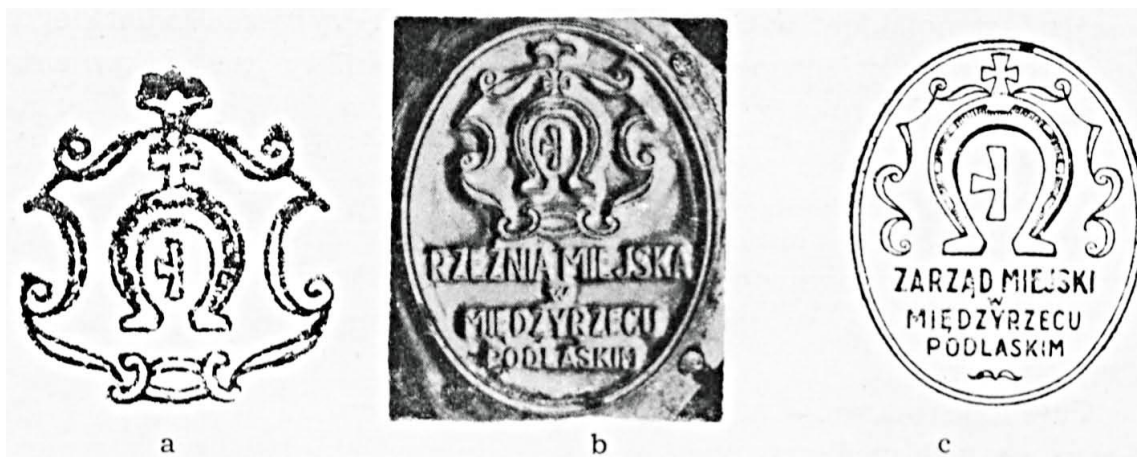

Tabela 2: Odciski pieczęci nagłówkowej Zarządu Miejskiego (a), metalowej Rzeźni Miejskiej (b) oraz kauczukowej Zarządu Miejskiego w Międzyrzeczu Podlaskim (c), 1939 rok

W czasie II wojny światowej, okupanci wprowadzili jedynie legendę w języku niemieckim, pozostawiając na pieczęci dawne godło. Pieczęć Burmistrza miała legendę BURGEMEISTER in der Stadt MIEDZYRZEC.

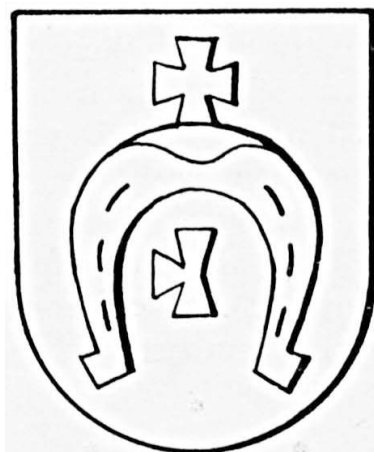
Fot. 24: Odcisk pieczęci burmistrza Międzyrzecza Podlaskiego używana w latach 1939-44

Po wyzwoleniu Miejska Rada Narodowa krótko używała pieczęci z herbem z 1938 roku oraz z polską legendą, następnie zaś przeszła do nowej pieczęci, z godłem państwowym, początkowo z napisem ZARZĄD MIEJSKI w MIĘDZYRZECU PODL. pow. radzyński, a następnie RZECZYPOSPOLITA POLSKA Miejska Rada Narodowa, zaś ostatecznie PREZYDIUM MIEJSKIEJ RADY NARODOWEJ * W MIĘDZYRZECU * POW. RADZYŃSKI.

Fot. 25: Odcisk pieczęci Prezydium MRN w Międzyrzec Podlaskim używanej do upadku PRL

Herb Międzyrzec Podlaskiego pojawiał się w powojennych publikacjach – czysto heraldycznych, bądź mających charakter leksykonów na temat miast Polski. W swoim opracowaniu *Herby i pieczęcie miast województwa lubelskiego*, Marian Gumowski przytacza konturowy rysunek herbu miasta (autorstwa Stanisława Michalczuka) oraz jego opis wraz z podaniem barw. Co znamienne, Gumowski powołuje się przy tym na akt prawny z 1938 roku, ale przyznaje iż nie zna źródeł służących za podstawę tego aktu, zatem nie zna pieczęci miejskiej z 1777 roku. Gumowski spekuluje, że herb ten może stanowić odmieniony herb Krzywda rodziny Rzewuskich. Rozumowanie to należy uznać za błędne, ponieważ Rzewuscy, piszący się także Wolscy, wprawdzie byli osiadli w Międzyrzec i okolicach od początku XVII wieku, ale nigdy nie należeli do grona właścicieli miasta.

Fot. 26: Herb Międzyrzec Podlaskiego w *Herbach i pieczęciach miast województwa lubelskiego*, 1958

Kolejna praca Gumowskiego, *Herby miast polskich*, przytacza już barwną wersję herbu (autorstwa Zenona Januszewskiego). Barwy są zgodne z zarządzeniem z 1938 roku.

Fot 1: Herb Międzyrzecz Podlaskiego w *Herbach miast polskich* Mariana Gumowskiego, 1960²³

Kolejna fundamentalna praca zawierająca herby miejskie, *Miasta polskie w tysiącleciu*, podała niezgodną z zarządzeniem z 1938 barwę krzyży – złotą. Autorem ilustracji w tym dziele był Marian Haisig. Być może jest to echo postulatu Gumowskiego sugerującego związek herbu Międzyrzecz z herbem Krzywda Rzewuskich.

Fot 2: Herb Międzyrzecz Podlaskiego w *Miastach polskich w tysiącleciu*, oprac. Marian Haisig, 1966²⁴

Wraz z upowszechnianiem się publicznej świadomości o historycznym herbie miasta, pojawiał się on też w znakach firm i organizacji międzyrzeckich, m.in. w znaku Towarzystwa Przyjaciół Nauk, znaku firmowym Zakładów Metalowych Przemysłu Terenowego oraz na etykietach win produkowanych w Wytwórnich Win Owocowych PGR. Herb Międzyrzecz pojawił się też na dwóch witaczach po przeciwległych stronach miasta.

Po pewnej przerwie herb Międzyrzecz pojawił się w *Herbarzu miast polskich* autorstwa Plewako i Wanaga.

²³ Marian Gumowski, *Herby miast polskich*, Warszawa 1960, str. 235

²⁴ Praca zbiorowa, oprac. herbów Marian Haisig, *Miasta polskie w tysiącleciu*, Warszawa-Wrocław 1965, tabl. LIV

Fot 3: Herb Międzyrzecz Podlaskiego w *Herbarzu miast polskich*, 1994²⁵

Ostatnie w naszym zestawieniu przedstawienie herbu Międzyrzecz Podlaskiego z *Leksykonu miast polskich* z 1998 roku jest najwyraźniej kopią wizerunku z książki Plewako i Wanaga.

Fot 4: Herb Międzyrzecz Podlaskiego w *Leksykonie miast polskich*, 1998²⁶

²⁵ Andrzej Plewako, Józef Wanag, *Herbarz miast polskich*, Warszawa 1994, str. 272

²⁶ Jerzy Kwiatek, Teofil Lijewski, *Leksykon miast polskich*, Warszawa 1998, str. 1089

Heraldyka właścicieli miasta

Międzyrzec Podlaski od początku swego istnienia aż do uwłaszczenia w XIX wieku był miastem prywatnym. Poniżej znajduje się chronologiczne zestawienie właścicieli miasta wraz z ich herbami.

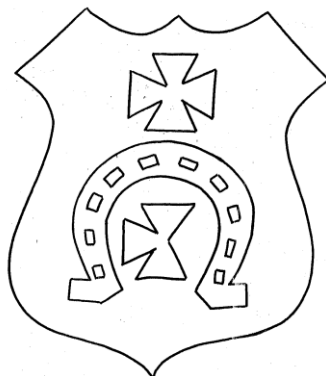
Okres	Nazwisko	Herb nazwa	Herb wizerunek
1390-przed 1428	Chamiec	Gryf	
przed 1428-1483	Nasuta, Nasutha, Nasutowicz, Nassutowicz	Rogala	
1483-1543	Zabrzeziański	Leliwa	
1543-1555	Sapieha	Lis	

1555-1586	Zbaraski	Korybut	
1586-1602	Sapieha	Lis	
1602-1639	Tęczyński	Topór	
1639-1662	Daniłowicz	Sas	
1662-1706	Opaliński	Łodzia	

1706-1731	Sieniawska	Leliwa	
1731-1844	Czartoryski	własny	
1844-1866	Potocka	Pilawa	

Obecny herb miasta

Współcześnie wydaje się, że nie funkcjonuje jeden wzór herbu miasta. Od strony prawnej, herb Międzyrzecza Podlaskiego był określany w przyjmowanych przez władze miejskie kolejnych wersjach statutów. Pierwszy statut z opisem herbu i załącznikiem zawierającym wzór herbu przyjęto uchwałą Nr VI/43/90 z 24 września 1990r. Niestety do dzisiejszych czasów nie dotrwał załącznik ze wzorem graficznym herbu. Pierwszy znany nam wizerunek herbu ustalony w trzecim z kolei statucie, przyjętym uchwałą Nr XIX/128/96 z 31 stycznia 1996 r., był wyrysowany odrębnie w tarczy zbliżonej do tzw. „tarczy polskiej”²⁷.

Rysunek 2: Herb Międzyrzecza Podlaskiego z 1996 roku²⁸

Obecnie obowiązujący wzór herbu ustalono w załączniku nr 2 do statutu miasta przyjętego uchwałą Nr II/10/2002 z 6 grudnia 2002 roku. Najnowszy statut przyjęto uchwałą Nr XXIV/200/08 z 30 kwietnia 2008 roku, załącznik z herbem pozostał identyczny. Wzór z załącznika co do treści odpowiada historycznym przedstawieniom herbu miasta. Niestety sprawia wrażenie niestarannie wyrysowanego. W szczególności widać to w obwiedni dołu tarczy, która poprowadzona jest nie idealnie półkolistą linią. Ponadto godło jest zbyt małe w stosunku do tarczy przez co wypełnia ją w sposób niedostateczny²⁹.

Rysunek 3: Herb Międzyrzecza Podlaskiego z ostatniego statutu³⁰

²⁷ Uchwała Nr XIX/128/96 Rady Miejskiej w Międzyrzeczu Podlaskim z 31 stycznia 1996 r.

²⁸ Źródło: Załącznik nr 2 do Uchwały Nr XIX/128/96

²⁹ Uchwała Nr XXIV/200/08 z 30 kwietnia 2008 roku w sprawie uchwalenia Statutu Miasta Międzyrzec Podlaski wraz z Załącznikiem nr 2

³⁰ Źródło: Załącznik nr 2 do Uchwały Nr XXIV/200/08

Jednocześnie na oficjalnej stronie internetowej miasta widnieje wizerunek nieco odmienny, który ma lepiej wyrysowaną tarczę oraz większe godło.

Rysunek 4: Herb Międzyrzecza Podlaskiego ze strony www miasta³¹

Biorąc pod uwagę problemy jakie dotyczą oficjalny wzór herbu miasta, władze miejskie postanowiły uporządkować sprawy swojego herbu oraz przy tej okazji stworzyć dodatkowe symbole.

³¹ Źródło: strony www miasta, materiały promocyjne miasta

Heraldyka ziemska

Międzyrzec Podlaski od początku swego istnienia aż do uwłaszczenia w XIX wieku był miastem prywatnym. Poniżej znajduje się chronologiczne zestawienie właścicieli.

Okres	Państwo	Jednostka administracyjna	Herb
1390-1520	Wielkie Księstwo Litewskie	-	-
1520-1566	Wielkie Księstwo Litewskie	Województwo podlaskie	-
1566-1569	Wielkie Księstwo Litewskie	Województwo brzesko-litewskie	
1569-1795	I Rzeczpospolita	Województwo brzesko-litewskie	
1795-1809	Austria	Galicja	 (1795-1804) (1804-1809)
1809-1815	Księstwo Warszawskie	Departament siedlecki	-
1815-1837	Królestwo Polskie (Rosja)	Województwo podlaskie	

1837-1844	Królestwo Polskie (Rosja)	Gubernia podlaska	
1844-1866	Królestwo Polskie (Rosja)	Gubernia lubelska	
1866-1912	Królestwo Polskie (Rosja)	Gubernia siedlecka, powiat radzyński	
1912-1916	Królestwo Polskie (Rosja)	Gubernia chełmska	
1916-1918	Okupacja austriacka („Królestwo Polskie”)	-	
1919-1939	II Rzeczpospolita	Województwo lubelskie, powiat radzyński	 (projekt)

17-28 IX 1939	Okupacja radziecka	-	-
9 X 1939 – VII 1944	Okupacja niemiecka	Generalne Gubernatorstwo, dystrykt lubelski	-
1944-1975	PRL	Województwo lubelskie	-
1975-1989	PRL	Województwo bialskopodlaskie	-
1989-1999	III RP	Województwo bialskopodlaskie	-
1999-obecnie	III RP	Województwo lubelskie, powiat bialski	 <p>Województwo</p> <p>Powiat (brak pozytywnej opinii KH)</p>

Herb Międzyrzecza Podlaskiego

Pierwszym wymogiem stawianym współcześnie herbom samorządowym jest zgodność z miejscową tradycją historyczną. Na straży tej zgodności stoi Komisja Heraldyczna. Zgodność ta może być zachowana wyłącznie przez uwzględnienie archiwalnych informacji o danym symbolu.

Podstawą do opracowania wizerunku herbu Międzyrzecza Podlaskiego są dwa kluczowe źródła:

1. Fotokopia odcisku pieczęci z 1777 roku;
2. Wzór herbu zatwierdzony 21 III 1938 roku.

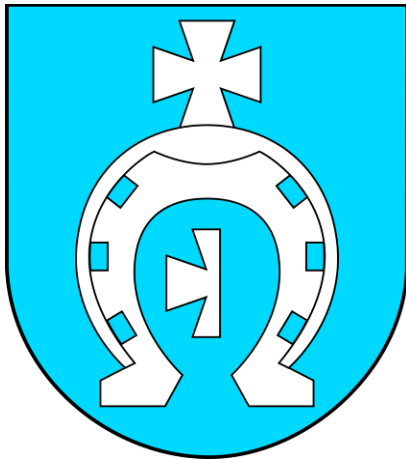
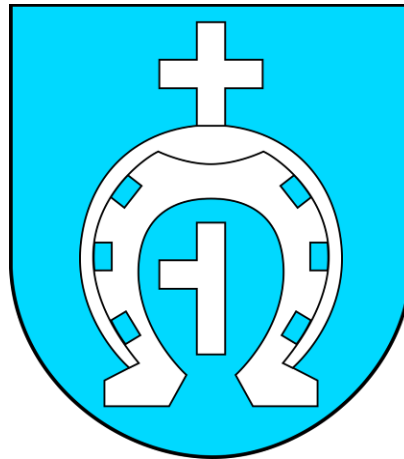
Niestety wzór z pkt. 2 nie zachował się, ale zachowały się bliskie chronologicznie nawiązujące do niego wizerunki - m.in. pieczęcie magistratu z 1939r..

Źródła te różnią się w szczegółach, w związku z czym, w oparciu o nie przygotowano dla władz miejskich do wyboru dwa warianty herbu. Oba warianty czerpią stylizację podkowy ze wzorów z 1939 roku – w naszym odczuciu podkowa z pieczęci z 1777r., jest silnie nacechowana stylem epoki i słabo przypomina heraldyczną podkowę.

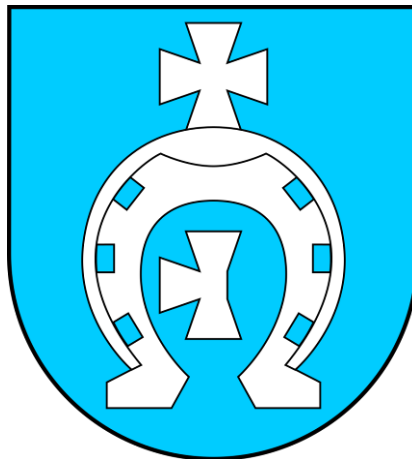
Wariant 1. dodatkowo czerpie stylizację krzyży z herbów z 1939r.. Istotną zmianą w stosunku do używanego obecnie herbu jest użycie między ocelami podkowy połukrzyża kawalerskiego (połowa oddzielona linią pionową) zamiast krzyża pozbawionego jednego ramienia. Zmiana ta jest podyktowana chęcią zachowania zgodności z materiałem źródłowym – naszym zdaniem na pieczęciach z 1939 roku między ocelami podkowy jest wyraźnie połukrzyż kawalerski, a nie krzyż pozbawiony ramienia. Różnica jest subtelna, ale występuje.

Wariant 2. czerpie stylizację krzyży z pieczęci z 1777 roku. Istotną zmianą jest tu fakt, że krzyże nie są kawalerskie - górny jest grecki, zaś dolny to krzyż łaciński bez jednego ramienia.

Naszym zdaniem oba warianty są równoważne. Wariant 2. jest powrotem do stylizacji krzyży znanej z najstarszego źródła historycznego. Z kolei wariant 1. jest możliwie najwierniejszym odwzorowaniem herbu zatwierdzonego przez polskie władze przed II wojną światową. Zatwierdzenie to nie utraciło swojej mocy prawnej.

Rysunek 5: Wariant 1**Rysunek 6: Wariant 2**

Władze miasta zdecydowały ostatecznie przedłożyć do zaopiniowania Komisji Heraldycznej wzór opisany jako Wariant 1. Komisja Heraldyczna zasugerowała następnie, aby połówka krzyża umieszczona między ocelami zastąpiona została krzyżem z ujętym lewym ramieniem, tzn. zgodnie z powojennymi publikacjami heraldycznymi. Ostateczny zatem projekt herbu Międzyrzecza wygląda jak poniżej.

Rysunek 7: Ostateczny projekt herbu Międzyrzecza Podlaskiego

Reasumując, proponujemy, aby herb Międzyrzecza Podlaskiego przedstawiał:

W polu błękitnym podkowa barkiem do góry srebrna z takimż krzyżem kawalerskim na barku oraz takimż krzyżem kawalerskim z ujętym lewym ramieniem między ocelami.

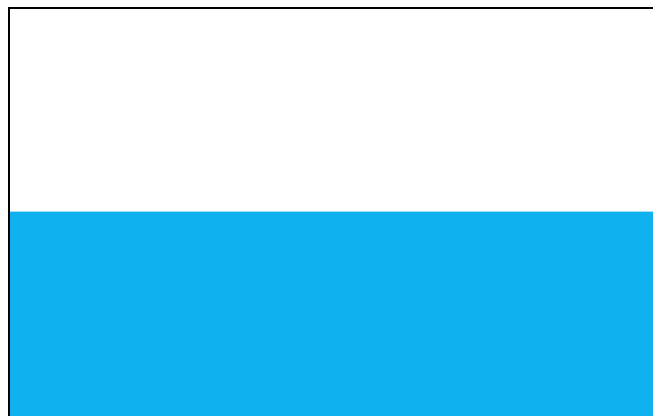
Warto w tym miejscu poświęcić parę słów symbolice herbu Międzyrzecza Podlaskiego. W przeszłości heraldycy polscy wywodzili ten herb od herbu Lubicz bliżej nieokreślonych posesorów albo herbu Krzywda Rzewuskich-Wolskich. Pomijając różnice między herbem Międzyrzecza a oboma tymi herbami szlacheckimi (Lubicz ma oba krzyże pełne, Krzywda ma uszczerbiony górny krzyż, a nie dolny), teoria ta wydaje się błędna. Następujący po sobie posesorzy miasta są dobrze udokumentowani i żaden z nich nie używał ani Lubicza, ani Krzywdy. Autorzy mogą jedynie snuć przypuszczenia co do genezy tego herbu. Być może pieczęć z 1777r. była użyczona (np. przez kogoś z Rzewuskich). Być może godło herbowe któryś

z posesorów zaczerpnął od żony. Być może wreszcie jest to symbol unikalny, stworzony wyłącznie dla miasta, w oparciu o nieznaną symbolikę z nim związaną.

Barwy herbu pochodzą wprost z tekstu zarządzenia z 1938 roku. Niezależnie od tego, wykorzystane barwy mają też ogólną symbolikę, oznaczają m.in.: srebro – bogactwo, pokora, uczciwość, niewinność, czystość, prawdę; błękit – prawość, piękno, wzniosłość, pochwałę³². Dopuszcza się, na potrzeby poligrafii i grafiki komputerowej, wyrażanie tynktury srebrnej przez kolor biały. W przypadku szczególnie uroczystej prezentacji herbu, np. na okładkach dyplomów, ozdobnych futerałach materiałów promocyjnych, na sztandarze - można wykorzystać barwę srebrną (farby, nici).

Flaga Międzyrzecza Podlaskiego

W artykule poświęconym Międzyrzecowi Podlaskiemu w serwisie Wikipedia.pl można znaleźć przypisywaną mu flagę, która jest płatem o proporcjach 5:8, podzielonym na dwa równe poziome pasy: biały i błękitny. Zapisano tam informację, że flagę wywiedziono wprost z barw herbowych. Jednakże wedle informacji uzyskanych bezpośrednio od władz miasta, Międzyrzec Podlaski nie posiada oficjalnie ustanowionej flagi.

Rysunek 8: Flaga przypisywana Międzyrzecowi Podlaskiemu na Wikipedii

Proponujemy, aby flaga miasta była płatem o proporcji 5:8, podzielonym na dwa poziome pasy patrząc od góry biały i błękitny. Pas błękitny wysokości 1/5 wysokości flagi, pas biały wysokości 4/5 wysokości flagi. Na pasie białym od strony drzewca znajduje się herb miasta szerokości 5/16 szerokości całego płata, umieszczony w taki sposób, że jego odległość od krawędzi górnej, dolnej białego płata oraz od drzewca wynosi 1/10 wysokości całego płata.

Baner Międzyrzecza Podlaskiego

Baner Międzyrzecza Podlaskiego to prostokątny płat materiału o proporcji 1:4 (szerokość do wysokości), będący pionowym odwzorowaniem flagi. Baner jest podzielony na dwa poziome pasy – biały i błękitny, wysokości odpowiednio 4/5 i 1/5 wysokości płata. Herb

³² Paweł Dudziński, *Alfabet heraldyczny*, Warszawa 1997, s. 40–42

Międzyrzecza Podlaskiego szerokości 6/8 szerokości płata znajduje się w centralnej części pasa białego.

Flaga stolikowa Międzyrzecza Podlaskiego

Flaga stolikowa Międzyrzecza Podlaskiego to prostokątny płat materiału o proporcji 1:2 (szerokość do wysokości), będący pionowym odwzorowaniem flagi. Flaga jest podzielona na dwa poziome pasy – biały i błękitny, wysokości odpowiednio 4/5 i 1/5 wysokości płata Herb Międzyrzecza Podlaskiego, szerokości 6/8 szerokości płata, jest umieszczony w centralnej części pasa białego. Flaga mocowana jest do poprzeczki umieszczonej na stojaku.

Pieczenie Międzyrzecza Podlaskiego

Pieczenie Międzyrzecza Podlaskiego zaprojektowano w trzech wariantach: Pieczęć Ogólna, Pieczęć Rady Miasta i Pieczęć Burmistrza Miasta. We wszystkich przypadkach pieczęcie są okrągłe, o średnicy 36 mm, z godłem herbu Miasta w części centralnej oraz majuskułową legendą otokową w postaci odpowiednio: * MIASTO * MIĘDZYRZEC PODLASKI, * RADA MIASTA * MIĘDZYRZEC PODLASKI, * BURMISTRZ * MIĘDZYRZECA PODLASKIEGO. Przerzywnik *, oddzielający słowa legendy, ma postać gwiazdki heraldycznej.

Łańcuchy Burmistrza i Przewodniczącego Rady Miasta Międzyrzec Podlaski

Łańcuchy Burmistrza i Przewodniczącego Rady Miasta Międzyrzec Podlaski składają się z 12 ozdobnych metalowych ogniw w formie fantazyjnych kartuszy spiętych łańcuszkami. Na kartuszach naniesione są godła herbowe kolejnych ważniejszych właścicieli Międzyrzecza Podlaskiego, poczynając od centralnego ogniwa, a następnie, zgodnie z ruchem wskazówek zegara, licząc według starszeństwa heraldycznego: Jagiellonów (krzyż podwójny), Abrahama Chamca (Gryf), Nasutów (Rogała), Zabrzeziańskich (Leliwa), Sapiehów (Lis), Zbaraskich (Korybut), Tęczyńskich (Topór), Daniłowiczów (Sas), Opalińskich (Łódzia), Sieniawskich (Leliwa), Czartoryskich (h. własny, Pogoń Litewska odm.), Potockich (Pilawa). Kolejność według starszeństwa heraldycznego odpowiada chronologii posiadania miasta. Klejnot łańcucha stanowi przywieszony do pierwszego ogniwa herb Międzyrzecza Podlaskiego w kolorze, w tarczy herbowej ze złotymi brzegami, inspirowanej tarczą, na jakiej widnieje godło miasta na pieczęci z 1777r.. Elementy ozdobne ogniwa łańcucha również są inspirowane rzezoną tarczą. Elementy metalowe łańcuchów są wykonane z metalu w barwie złotej dla Burmistrza i w barwie srebrnej dla Przewodniczącego Rady Miasta. Elementy kolorowe są emaliowane.

Odnaka Honorowa „Zasłużony dla Miasta Międzyrzecza Podlaskiego”

Miasto Międzyrzec Podlaski przyznaje swoim zasłużonym już wcześniej zaprojektowaną Odnakę Honorową. W naszym odczuciu odznaka ta spełnia wszystkie

wymogi formalne oraz symboliczne i jej wzór, po umieszczeniu na nim herbu zaakceptowanego przez Komisję Heraldyczną, może być nadal używany.

Fot. 27: Obecnie używana Odznaka Honorowa „Zasłużonego dla Miasta Międzyrzecza Podlaskiego”

Odznaka wykonana jest w metalu koloru złotego, w formie wieńca laurowego okalającego obustronnie obramowaną tarczę herbową z przedstawieniem na licu barwnie emaliowanego biało-błękitnego herbu Międzyrzecza Podlaskiego według ustalonego wzoru, na którym na prostokątnym polu wygrawerowany został wklęsły napis MIĘDZYRZEC PODL.. U dołu, pod tarczą herbową, złota wstęga z napisem ZASŁUŻONY DLA MIASTA. Strona odwrotna gładka z zapięciem agrafkowym poprzecznym. Wymiary odznaki: 28 na 30mm.

Medal Honorowego Obywatela Miasta Międzyrzecza Podlaskiego

Miasto Międzyrzec Podlaski przyznaje swoim honorowym obywatelom już wcześniej zaprojektowany Medal. W naszym odczuciu medal ten spełnia wszystkie wymogi formalne oraz symboliczne i jego wzór, po umieszczeniu na nim herbu zaakceptowanego przez Komisję Heraldyczną, może być nadal używany.

Fot. 28: Obecnie używany Medal Honorowego Obywatela Miasta Międzyrzecza Podlaskiego

Fot. 29: Obecnie używany Medal Honorowego Obywatela Miasta Międzyrzecza Podlaskiego

Medal jest okrągły, o średnicy 70mm, wykonany z metalu w barwie złotostej. Obie strony medalu są obustronnie obramowane. Po stronie licowej medalu, w części centralnej znajduje się uproszczony zarys granic Rzeczypospolitej Polskiej, na który naniesiony jest, w

prawym górnym rogu, herb Międzyrzecza Podlaskiego według ustalonego wzoru. Od góry, na otoku medalu, półkolisty napis HONOROWY OBYWATEL MIASTA MIĘDZYRZECA PODLASKIEGO. Po stronie odwrotnej medalu centralnym elementem jest sylweta Pomnika Bohaterów Miasta (pomordowanych w 1918 roku Peowiaków). Od góry, na otoku medalu, półkolisty napis ZASŁUGI DLA MIASTA PAMIĘCIĄ ODWDZIĘCZYM.

Sztandar Międzyrzecza Podlaskiego

Prawa strona sztandaru to płat czerwony z godłem państwowym w części centralnej. Strona lewa to płat biały, na którym znajduje się ozdobna tarcza z herbem Międzyrzecza Podlaskiego. Kształt tarczy odwzorowuje tarczę z pieczęci z 1777 roku. Nad herbem błękitny napis MIĘDZYRZEC, pod herbem błękitny napis PODLASKI. Na drzewcach sztandaru osadzona jest tulejka z ozdobnym grotem, na którym godło herbu miasta. Całość z metalu w barwie złotej.

Płat sztandaru jest kwadratem o wymiarach 100x100 cm, obszytym z trzech stron frędzlą szerokości 5 cm, zaś czwarty bok przymocowany jest do drzewca koluszkami umocowanymi na szpili. Drzewce z drewna toczzonego, średnicy 4 cm, i długości 200 cm.

Kwestie techniczne

Specyfikacja barw CMYK:

Srebrny – C: 0%, M: 0%, Y: 0%, K: 0%

Błękitny – C: 100%, M: 20%, Y: 0 %, K: 0%

